

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Податкова та митна справа»
на тему «Митна вартість як інструмент регулювання зовнішньо-економічної
діяльності»

Виконавець:

студентка 2 групи 4 курсу ФФБС

Максименко Тетяна Миколаївна _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дубовик Ольга Юхимівна _____

/підпис/

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ	5
1.1. Історія виникнення митної справи та її становлення в Україні.....	5
1.2 Економічна сутність митної вартості та методи її визначення	12
1.3. Проблеми формування митної вартості	23
РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНО-ФОРМУЮЧА РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ	29
2.1. Аналітична оцінка результатів справляння митних платежів в Україні.....	29
2.2 Моніторинг результатів справляння митних платежів по Одеській області	62
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ КОНТРОЛЮ ЗА ВИЗНАЧЕННЯМ МИТНОЇ ВАРТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	68
3.1 Імплементация сучасних заходів митної політики в Україні	68
3.2 Зарубіжний досвід проведення контролю за визначенням митної вартості та його адаптація в Україні.....	74
ВИСНОВКИ	811
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті сучасної української економіки, яка відкрита для зовнішнього світу та сильно залежить від імпорту, виникають різноманітні проблеми. Ці питання стосуються не лише фінансового забезпечення державного бюджету за рахунок митних зборів, але й потреби в захисті вітчизняного виробника та забезпечення економічної безпеки країни. Важливим аспектом у цьому контексті є встановлення та контроль митної вартості, яка відіграє значну роль як фіскальний інструмент, проте наразі мало вивчена.

В Україні наразі активно розробляється система контролю за митною вартістю товарів, щоб узгодити її з міжнародними стандартами. Це важливо для подальшої інтеграції країни у міжнародні торгові організації, такі як СОТ. Однак, є проблеми з ефективністю методів визначення митної вартості, тому потрібно посилити контроль за цим процесом [9].

Наукове дослідження сфери контролю митної вартості знаходиться на початковій стадії, що обмежує теоретичні знання у цій області. Подальший розвиток цього напрямку досліджень є критично важливим для забезпечення ефективного контролю та регулювання митної діяльності.

Оцінці та контролю митної вартості присвячено праці таких науковців, як І. Бережнюк, В. Ващенко, В. Вергун, К. Владимиров, А. Войцешук, О. Гребельник, Л. Деркач, В. Драганов, В. Дубчак, А. Єршов, М. Каленський, В. Копач, П. Пашко, О. Полонський, Й. Рисіч, С. Терещенко та інші.

У сучасних умовах відкритої української економіки та її значної залежності від імпорту, виникають проблеми, пов'язані з митним регулюванням, які потребують додаткового дослідження. Особливу увагу потрібно приділити оцінці митної вартості товарів та контролю за її визначенням, адже це має велике значення для фіскальної політики країни та захисту вітчизняного виробника.

Метою цієї роботи є обґрунтування теоретичних принципів контролю за визначенням митної вартості товарів та розробка рекомендацій для його поліпшення.

Задля досягнення поставленої мети було вирішено наступні **завдання**:

- розглянути історію виникнення митної вартості та її становлення в Україні;
- дослідити економічну сутність митної вартості та методи її визначення;
- визначити проблеми формування митної вартості;
- проаналізувати результати справляння митних платежів в Україні;
- провести моніторинг результатів справляння митних платежів по Одеській області;
- дослідити сучасні заходи митної політики в Україні;
- розглянути зарубіжний досвід проведення контролю за визначенням митної вартості та методи його адаптації в Україні;

Об'єктом дослідження є митна вартість товарів, що перетинають митний кордон України і є основою для розрахунку митних платежів.

Предметом дослідження є система фінансових відносин, що виникають під час оцінки та контролю митної вартості товарів.

Методи дослідження: методи теоретичного узагальнення (дослідження сутності, функцій та процесів трансформації з питань митної вартості України), порівняння (аналіз світового досвіду митного регулювання), систематизації (зведення статистичного матеріалу в єдину систему, визначення проблемних питань та шляхів вдосконалення визначення митної вартості в Україні).

Інформаційною базою роботи є: Митний кодекс України, Податковий кодекс України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інформаційні сайти Державної митної служби, управління статистики, звітність Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, монографії та підручники, матеріали наукової періодики, аналітичні дослідження та огляди з питань митного вартості.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменування), 8 додатків. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 20 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ

1.1. Історія виникнення митної справи та її становлення в Україні

Митна справа в Україні має довгу та багатовікову історію, яка коріниться ще з часів Київської Русі. Цю історію можна умовно поділити на п'ять періодів, кожен з яких має свої особливості та визначальні риси:

1. Часи Київської Русі (IX-XIII століття): Перші згадки про митні обов'язки на території Київської Русі відносяться до середньовіччя. Торговельні шляхи, які проходили через цю територію, зумовлювали необхідність введення мит та податків. Мита стали важливою частиною доходів князівства.

2. Епоха Речі Посполитої (XIV-XVIII століття): Під час існування Речі Посполитої митна система деталізувалася та змінювалася згідно з політичними та економічними умовами того часу. Мита стали важливим інструментом контролю за торговельними шляхами та джерелом доходів для держави.

3. Період Австро-Угорської імперії та поділів Польщі (XVIII-XIX століття): У західних областях України формувалися власні митні політики в межах імперських форматів. Важливим було прийняття нових митних уставів та визначення митних ставок.

4. Період радянської влади (XX століття): Після отримання незалежності в 1991 році, Україна стикалася із завданням переходу до ринкової економіки. У період радянської влади митна система була впорядкована відповідно до централізованих принципів планової економіки.

5. Сучасність (з 1991 року): Після отримання незалежності, Україна активно впроваджує реформи в митній системі. Процеси цифровізації, спрощення митних процедур та визначення митних ставок відбуваються в контексті розвитку відкритої економіки та євроінтеграції.

У IX столітті в історії Київської Русі виникли перші відомості про мито, асоційовані з торговельними угодами з Візантією. Два так звані "договори з греками" були важливими етапами у розвитку торгівлі та митної політики тогочасного Київського князівства.

Перший договір був укладений у 907 році під князюванням Олега, київського князя. Цей документ підтверджував привілеї київських купців та передбачав безмитну торгівлю. Безмитна торгівля дозволяла купцям з Києва вільно обмінювати товарами з Візантією, що сприяло розвитку економічних відносин між обома державами. Другий договір був укладений у 944 році за князювання Ігоря. Цей документ вже встановлював певні обмеження, зокрема, скасовував безмитну торгівлю для київських купців. Крім того, договір встановлював обмеження на імпорту парчі та шовку, що свідчило про те, як митні правила були вживані для регулювання обсягів торгівлі та захисту внутрішнього виробництва.

Таблиця 1.1

Види мита на території України в XI- XII століттях

Вид мита	Підвид мита	Зміст
Пріздне	Освоєне	сплата за провезення товару через певну територію
	Посажне	різновид мита, який виник залежно від розміру мита в сажнях
	Проміт	подвійний штраф із вогу, який стягували, якщо торговець об'їжджав митну хату (заставу) для того, щоб ухилитися від сплати мита
	Замит	платіж, що замінював мито в тому місті, де купець зупинявся для продажу. Стягувався при в'їзді купця в місто, де він розраховував продавати товар, і фактично поєднував у собі пріздне і торгове мито
	Заповідь	додатковий штраф, що стягувався з торговця як особистості за ухилення від сплати мита
	Поголовинне	мито з осіб, що перевозили товар, переважно поголовний з усієї кількості людей, що перебували на возах і човнах
	Мит	мито за право провозу товару, був зорієнтований на кількість транспортних засобів (човнів, возів), незалежно від цінності товару і вантажу. Виділяли два типи: мит сухий (сухотуний збір з возів і візків) і мит водний – платіж з човнів і стругів
Вивізне	Задні колачі	дрібний, мито з торгових людей, що поверталися з ринку після продажу товару і отримання вигоди
	Мостовинна	мито за право перевезу товарів через мости
Торгове	Янка	мито, яке стягували поголовно не лише з торгових людей, але й з усіх вантажів
	Коморне	мито, яке стягували за оренду комори на гостинному дворі
	Гостинне	мито, яке стягувалося за право мати склади (за збереження товару)

Ці два договори стали важливим кроком у формуванні митної політики Київської Русі та покладали основу для подальших розвитку в сфері зовнішньоекономічних відносин. Особливості цих угод визначали взаємодію Київської Русі та Візантії в плані торгівлі та обміну товарами, а також встановлювали правила, що регулювали митні аспекти цих відносин [26, с.47].

Основні види мита, які існували у XI - XII століттях на території Русі подано в табл. 1.1.

Види мита XIII - XVI століттях подано у Таблиці 1. 2.

Система митної справи в Козацько-Гетьманській Україні мала важливе значення для економіки та фінансів держави. У гетьманському універсалі 1654 року, який визначав статус та права Запорізької Січі в складі Московії, також були встановлені розміри митних платежів за товари, що імпортувались до України.

Таблиця 1.2

Види мита на території України в XIII-XVI століттях

Вид мита	Зміст
Полавочне	за охорону товару в коморі
Звальне	за зняття товару з підвод на кордоні
Канторне	за переважування великої кількості солі
Підйомне	за підняття товару на вагу
Помірне	за перемірювання сипучих товарів
П'ятно	за клеїмування коней під час купівлі-продажу
Прив'язне	за прив'язування худоби на торгах
Подужне	з кількості возів
Полозове	з кількості саней
Побережне	за причалювання човнів до берега

За письмовими документами того періоду, зокрема за свідченням зазначеного універсалу, встановлено, що митні збори на кордонах приносили значні надходження до державної скарбниці. Зазначається, що щорічно вони становили близько 100 тисяч червоних золотих.

Ці митні платежі були важливим джерелом доходів для держави та сприяли її фінансовій стабільності. Митні збори встановлювалися за перетин кордону та ввіз товарів, що відбувався на підконтрольних гетьманщині територіях. Розміри цих платежів були обумовлені специфікою торгівлі та економічними потребами держави.

Такий підхід до митної політики свідчить про те, як управління митними платежами стало необхідним елементом економічної системи Козацько-Гетьманської України. Це також вказує на те, що гетьмани докладали зусиль для забезпечення стійких фінансів та розвитку держави через ефективну систему митної справи [19, с 43].

Слід відзначити, що Україна того часу активно розвивала свою митну політику, яка потребувала уважного врахування інтересів інших країн. Договори Зборівський та Білоцерківський, а також "Березневі статті" Богдана Хмельницького

встановлювали правила і норми для стягування податків. У Гадяцькому трактаті Івана Виговського митне оподаткування було регульоване статтею 3, яка зазначала, що "цла і мита, як лицарі", були звільнені від оподаткування для козацьких хуторів, сіл, містечок та будинків за певних умов.. [6, с 65]. Визначне положення про митне оподаткування можна знайти в Конституції Пилипа Орлика, відомої як "Папки та Конституції: законів та свобод Війська Запорозького" (1710 рік). Стаття 16 цього документу регулює зменшення митних обмежень для простолюду та встановлює порядок стягнення плати за ввезення та вивезення товарів відповідно до норм універсалів та їхніх вимог[26, с 53].

Січ активно займалася торгівлею з Туреччиною, Кримом, Литвою, Польщею і Росією, а також контролювала велику частину відомого водного торговельного маршруту "з варяг у греки". У XVII столітті основними формами мита були евекта, що представляла собою податок за ввезення товару, і індукта, яка визначалася як збір за ввезення товару або транзит через територію Запоріжжя. Однак, важливим джерелом доходів запорозьких козаків було також "мостове", що означало плату від подорожніх купців, торговців, промисловиків і чумаків за переправу через ріки запорозьких вольностей.

Після руйнування Катериною II Запорізької Січі в 1775 році розпочалася нова ера у економічному та політичному житті України, яка повністю підпорядковувалася Петербурзі. У 1798 році державна Комерц-колегія видала інструкцію для прикордонних митниць, що стала однією з перших спроб уніфікації нормативних документів, що регулюють процедури діяльності митних установ. Цей документ докладно визначав функції прикордонних митниць та встановлював порядок діловодства і митних процедур. У митній політиці надавалося перевага здійсненню зовнішньоторговельних операцій, а також зменшувалися мита на сільськогосподарські продукти та обмежені товари. Ухвалений у 1891 році митний тариф призвів до підвищення мит на імпорт іноземних машин, хімічні речовини, цукор, чавун та керосин. [18, с 115].

Постійний розвиток митної справи та постійна необхідність коригування цього процесу відображені у фактах прийняття основних правових актів, що

стосуються митної діяльності. Наприклад, митні статuti були прийняті у 1819, 1842, 1867, 1882, 1892, 1904 та 1910 роках.

Після державного перевороту у 1918 році управління організацією митної справи України було покладено на уряд, який для організації роботи зі зміцнення фінансової бази країни створив у складі Міністерства фінансів Департамент митних зборів. У 1924 році був прийнятий Митний статут, який визначав структуру та основні принципи побудови митної системи СРСР. З 9 грудня 1928 року набрав чинності Митний кодекс СРСР. Його статті встановлювали права та обов'язки суб'єктів митних відносин, регламентували порядок митного регулювання та контролю, визначали перелік та розміри мита, а також відповідальність за порушення митного законодавства. Цей нормативний акт був першим документом, що охоплював майже всю сферу митних відносин та залишався чинним протягом приблизно сорока років. У 1964 році Указом Президії Верховної Ради СРСР був затверджений новий Митний кодекс, який враховував останні тенденції розвитку галузі митного регулювання та відповідав потребам суспільства. [6, с. 27].

Митна стратегія Радянських республік базувалася на принципі промислового протекціонізму, що значно обмежувало розвиток внутрішнього ринку та негативно впливало на металургійну та металообробну промисловість.

Митна справа виступає як один з важливих показників державності. Так, у відповідності до політичних та економічних стратегій незалежної України, було прийнято ряд ключових законів: Закон України "Про митну справу в Україні" від 25 червня 1991 р. № 1262-XII, Митний кодекс України від 12 грудня 1991 р. № 1970-XII та Закон України "Про Єдиний митний тариф" від 5 лютого 1992 р. № 2097-XII, які містили основні принципи митної справи. Ці нормативні акти були серед перших ухвалених під час становлення молодої суверенної держави. З розвитком сучасної митної діяльності з'явилася необхідність у радикальних змінах більшості законодавчих актів та положень [2].

У 1991-1993 роках Україна впроваджувала лібералізацію зовнішньоторговельних відносин та політику вільної імпортої торгівлі, що передбачала відсутність митно-тарифного захисту для стратегічних секторів

національного виробництва. Лише обмежена кількість товарів підлягала оподаткуванню ставками 15-30%, а максимальна ставка становила 50% для алкогольних і тютюнових виробів. У 1992 році Україна стала учасницею Конвенції про створення Ради митного співробітництва, а Кабінет Міністрів України прийняв Декрет "Про державне мито" від 21 січня 1993 р. № 7-93.

У період 1994-1995 років спостерігалось обмеження імпорту за допомогою встановлення квот і ліцензій на тимчасовий період через загострення кризових явищ в економіці, викликаних низькою конкурентоспроможністю національного виробництва.

Період 1996-1998 років відзначався значними змінами в зовнішньоторговельній політиці, спрямованими на захист вітчизняного виробника. Протягом цього періоду для більшості товарів збільшилися ставки імпортного мита з 10-20% до 40-100%, при цьому максимальний рівень встановлювався для хутра та шкіри - до 150%, лікєро-горілочаних і тютюнових виробів - до 200-350%. З кінця 1995 року з метою уникнення ухилення від сплати податків, зокрема заниження митної вартості, багато товарних позицій було переведено під дію специфічних або комбінованих митних ставок, замість адвалорних. У 1997 році було прийнято Закон України "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції" № 468/97, що призвело до поступового розширення переліку продукції, на яку встановлювалося сезонне мито.

У період з 1999 по 2004 роки спостерігалася поступова лібералізація імпортного режиму, ініційована з метою послаблення зовнішньоторговельного режиму. Починаючи з 1 липня 2001 року, після набрання чинності Закону України "Про митний тариф України" від 05.04.2001, № 2371-III, було запроваджено європейські стандарти кодування товарів і перехід до застосування Гармонізованої системи опису та кодування товарів 1996 року. З 1 січня 2004 року набув чинності Митний кодекс України від 11.07.2002 року, № 92-IV, який визначав принципи організації та реалізації митної справи в Україні, регулював економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби

України. Основною метою Кодексу було захист економічних інтересів України та забезпечення дотримання законодавства України щодо митної справи [37, с. 65].

На основі порівняльних аналізів можна зробити висновок про тенденцію до зменшення митних бар'єрів, що є одним із способів боротьби з тіньовим сектором, що є актуальною проблемою для України, а також про значне збільшення легальної діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Щодо останніх змін у державному регулюванні митної справи, з 1 червня 2012 року набув чинності Митний кодекс України від 13.03.12 р. № 4495-VI, який вносить ряд нововведень: у фіксації порушень митних правил; притягненні до адміністративної відповідальності; збільшенні норми ввезення товарів на територію України без сплати мита для фізичних осіб; скороченні терміну митного оформлення та переліку необхідних для нього документів. Також вводяться нові поняття, такі як: компроміс у справах про порушення митних правил, мирова угода, докази у справах про порушення митних правил.

Згідно з висловами одного з авторів Митного кодексу, народного депутата Євгена Царькова, у ньому враховано 65 законів, введено принцип пост-аудиту, що дає можливість перевірити реальну вартість товару після його ввезення в Україну, а також передбачає введення персональної відповідальності митників за порушення [13, с. 7]. Крім того, передбачено передачу всіх повноважень з видання наказів нормативного характеру від Держмитслужби до Міністерства фінансів України. Кодекс встановлює значно жорсткішу адміністративну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України.

Таким чином, комплекс нововведень у Митному кодексі України націлений на систематизацію заходів щодо регулювання митної справи, уточнення процедури перевезення товарів та встановлення відповідальності як для фізичних осіб, так і для митників. Основні принципи митного регулювання включають: верховенство права та митного законодавства; захист економічних і політичних інтересів держави; збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб - принцип справедливості; уникнення подвійного оподаткування; рівність митних режимів;

єдність регулювання митних відносин та стабільність митного законодавства; прозорість. [3, с. 178].

1.2 Економічна сутність митної вартості та методи її визначення

Митна вартість є ключовою категорією при проведенні митного контролю та митного оформлення товарів та транспортних засобів, які перетинають митний кордон України. Розробка методології визначення митної вартості товарів залежить від зовнішньоторговельної політики країни, яка визначає рівень захисту внутрішнього ринку.

Визначення митної вартості є стратегічним етапом і враховується в контексті прийнятої країною політики щодо зовнішньої торгівлі. Ця політика визначає не лише рівень захисту внутрішнього ринку, але й сприяє розвитку зовнішньоторговельних операцій. Важливо, щоб цей рівень захисту внутрішнього ринку не суперечив національним інтересам та сприяв зростанню зовнішньоторговельних відносин.

На даний момент методологія визначення митної вартості в Україні ґрунтується на загальних принципах митної оцінки, що прийняті в міжнародній практиці. Згідно з чинним Митним кодексом України, митною вартістю товарів, які перетинають митний кордон України, є вартість цих товарів, яка використовується для митних цілей. Ця вартість ґрунтується на ціні, що фактично була оплачена за ці товари або підлягає оплаті. Інформація щодо митної вартості товарів використовується в наступних напрямках (рис. 1.1).

Декларант визначає митну вартість товарів, які перетинають митний кордон України, відповідно до норм Митного кодексу України. Заявлення митної вартості товарів подається декларантом або його уповноваженою особою під час декларування товарів.

Рис. 1.1. Напрямки використання відомостей про митну вартість товарів

Особи, які заявляють митну вартість товару, повинні:

1. самостійно заявляти митну вартість, враховуючи результати консультацій з фіскальним органом;
2. представляти фіскальному органу достовірні відомості щодо визначення митної вартості, які ґрунтуються на об'єктивних, документально підтверджених даних, що можуть бути обчислені;
3. нести всі додаткові витрати, пов'язані з коригуванням митної вартості або поданням фіскальному органу додаткової інформації [39, ст 52].

Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, мають наступні права:

1. Надавати додаткові відомості фіскальному органу за необхідності уточнення інформації.
2. Мати право на випуск товарів у вільний обіг, якщо:
 - фіскальний орган визнає заявлену митну вартість товарів;
 - сплачені митні платежі відповідно до заявленої митної вартості;
 - декларант або уповноважена особа погоджується з рішенням фіскального органу про коригування митної вартості товарів, за умови сплати митних платежів за визначеною фіскальним органом митною вартістю;
 - декларант або уповноважена особа не погоджується з рішенням фіскального органу щодо коригування заявленої митної вартості товарів, за умови

сплати митних платежів за заявленою митною вартістю товарів та надання гарантій у розмірі, визначеному фіскальним органом.

3. Проводити цінову експертизу договору (контракту) за власний рахунок.

4. Оскаржувати рішення фіскального органу щодо коригування митної вартості оцінюваних товарів та бездіяльність фіскального органу щодо неприйняття рішення про визнання митної вартості оцінюваних товарів протягом встановлених строків для завершення митного оформлення [52].

5. Приймати самостійне рішення про необхідність коригування митної вартості після випуску товарів.

6. Отримувати від фіскального органу інформацію про підстави, з яких фіскальний орган вважає, що взаємозв'язок між продавцем і покупцем вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари.

7. У певних випадках вимагати від фіскального органу надання письмової інформації про причини, з яких заявлена митна вартість не може бути визнана.

8. Вимагати від фіскального органу надання письмової інформації про порядок і метод визначення митної вартості, застосованих при коригуванні заявленої митної вартості, а також про підстави для здійснення такого коригування [9, ст 266].

Визначення митної вартості товарів, які ввозяться в Україну відповідно до митного режиму імпорту, здійснюється за наступними методами (Рис. 1.2).

Митна вартість товарів визначається з урахуванням наступних особливостей:

1. Товари, які ввозяться на митну територію України та декларуються в режимі імпорту.

2. Товари, які ввозяться на митну територію України та декларуються в інших митних режимах, що передбачають сплату митних платежів (крім транзиту).

3. Товари, які ввозяться та декларуються в інших митних режимах, що не передбачають сплату митних платежів.

4. Товари, які експортуються за межі митної території України.

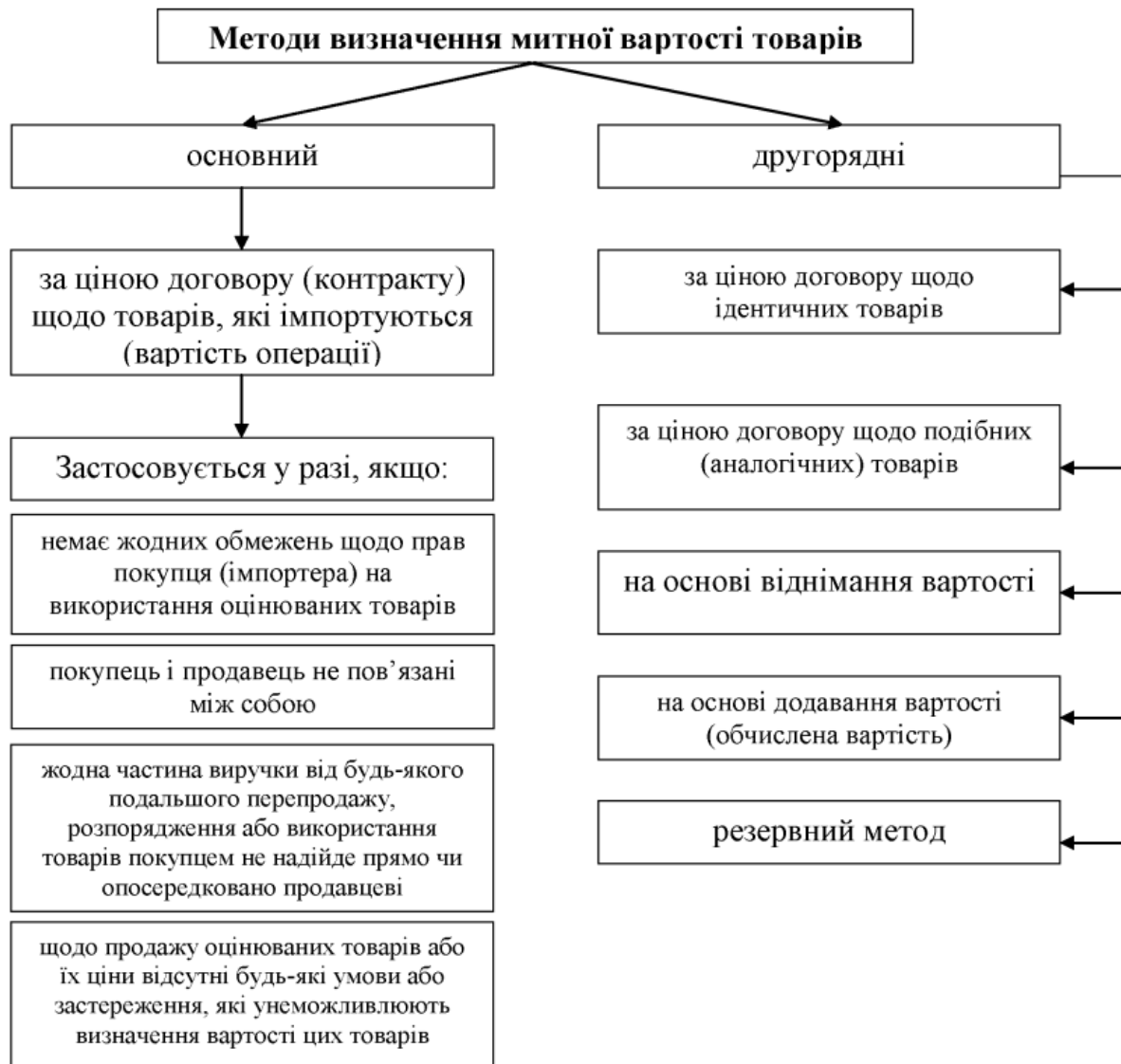

Рис 1.2 Методи визначення митної вартості товарів [38]

У випадках 3 та 4 митною вартістю є ціна товару, вказана у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі. У випадках 1 та 2 митна вартість товарів визначається за одним із шести методів. Головним способом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України в рамках митного режиму імпорту, є перший метод - на підставі ціни договору (вартість операції).

Кожен наступний метод застосовується, якщо попередній не забезпечив визначення митної вартості. Для застосування другорядних методів передусє консультація між фіскальним органом та декларантом. Якщо жоден із методів не застосовується, використовується резервний метод.

Методи віднімання та додавання вартості можуть бути застосовані в будь-якій послідовності за запитом декларанта. Метод визначення за ціною договору не

використовується, якщо надані відомості не підтверджені документально, не визначені кількісно чи відсутні необхідні складові митної вартості [39, ст 49].

Митною вартістю товарів, які ввозяться на митну територію України за митним режимом імпорту, є ціна, яка фактично була сплачена або має бути сплачена за ці товари у випадку їхнього експорту в Україну, скоригована за необхідності відповідно до положень частини десятої даної статті. Фактично сплачена або підлягає сплаті ціна визначається як загальна сума всіх платежів, які були або мають бути здійснені покупцем оцінюваних товарів продавцеві або на користь продавця через треті особи або пов'язані з продавцем особи для виконання зобов'язань продавця.

Платежі можуть бути здійснені прямо чи опосередковано. Наприклад, опосередкованим платежем може бути врегулювання покупцем повного або часткового боргу продавця.

При визначенні митної вартості до ціни, яка була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються такі витрати (складові митної вартості), якщо вони не були включені до ціни, що фактично була сплачена або підлягає сплаті:

1) Витрати, які покладаються на покупця:

а) Комісійні та брокерські винагороди, за винятком комісій за закупівлю, що є оплатою покупцем своєму агентіві за надання послуг, пов'язаних із представництвом його інтересів за кордоном для закупівлі оцінюваних товарів;

б) Вартість упаковки товару або вартість упаковувальних матеріалів та робіт, пов'язаних із пакуванням;

в) Вартість упаковки або витрат на пакувальні матеріали та роботи, пов'язані з пакуванням.

2) Розподілена вартість товарів та послуг, що надаються безоплатно або за зниженими цінами покупцю для використання у виробництві та експорті оцінюваних товарів:

а) Сировини, матеріали, деталі, напівфабрикати, комплектуючі вироби та інші, які входять до складу оцінюваних товарів;

б) Інструменти, штампи, шаблони та аналогічні предмети, використані у виробництві оцінюваних товарів;

в) Матеріали, витрачені у виробництві оцінюваних товарів (мастильні матеріали, паливо тощо);

г) Інженерні та дослідно-конструкторські роботи, дизайн, художнє оформлення, ескізи та креслення, виконані за межами України і безпосередньо необхідні для виробництва оцінюваних товарів;

3) Роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів і які покупець зобов'язаний сплачувати прямо чи опосередковано як умову продажу оцінюваних товарів, включаючи платежі, пов'язані з правами на літературні та художні твори, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та інші об'єкти права інтелектуальної власності, якщо такі платежі не враховані в ціні, що була фактично сплачена або підлягає сплаті.

4) Відповідна частина виручки від подальшого перепродажу, використання або розпорядження оцінюваними товарами на митній території України, яка прямо чи опосередковано надходить на користь продавця.

5) Витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України.

6) Витрати на навантаження, вивантаження та обробку оцінюваних товарів, пов'язані з їх транспортуванням до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України.

7) Витрати на страхування цих товарів.

До митної вартості не включаються наступні витрати або кошти, за умови їх виділення з ціни, яка була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, що документально підтверджені та піддаються обчисленню:

1. Плата за будівництво, спорудження, складення, технічне обслуговування або технічну допомогу, які здійснюються після ввезення імпортованих товарів, таких як промислова установка, машини або обладнання.

2. Витрати на транспортування після ввезення.

3. Податки, які справляються в Україні [39, ст 53].

Використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості повинні бути об'єктивними, піддаватися обчисленню та підтверджуватися документально. Право на автоматичне використання методу визначення митної вартості за ціною договору (контракту) стосовно імпортованих товарів (вартість операції) належить уповноваженим економічним операторам. Для підтвердження в таких випадках заявлених відомостей щодо митної вартості товарів подаються документи, які зображені на Рис. 1.3.

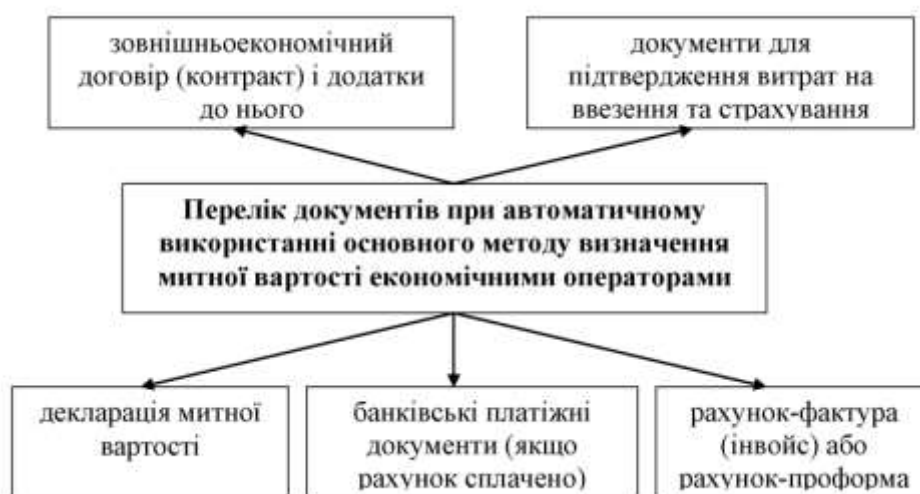

Рис. 1.3 Документи, що подає економічний оператор при автоматичному використанні основного методу визначення митної вартості [39, гл 47]

При цьому контроль за правильністю визначення митної вартості здійснюється виключно після завершення митного оформлення та пропуску товарів через митний кордон України. Застосування методу визначення митної вартості товарів за ціною договору щодо ідентичних товарів передбачає виконання ряду умов, які ми бачимо на Рис 1.4.

Ціна угоди щодо аналогічних товарів є визначальним фактором для розрахунку митної вартості товарів, якщо ці товари були імпортовані приблизно у тих самих обсягах та на тому ж комерційному рівні, що й оцінювані товари. У разі відсутності таких угод використовується вартість операції з аналогічними товарами, які були продані в Україну в інших обсягах та/або на іншому комерційному рівні. При цьому ціна коригується з урахуванням відмінностей незалежно від того, чи це призводить до збільшення чи зменшення вартості. Інформація, що використовується для коригувань, повинна бути підтверджена

документально. Якщо для застосування цього методу існує більше однієї ціни угоди щодо аналогічних товарів, для розрахунку митної вартості оцінюваних товарів використовується найменша з них.

Рис 1.4. Умови застосування методу визначення митної вартості за ціною договору щодо ідентичних товарів [39, гл 47]

У разі неможливості визначити митну вартість оцінюваних товарів за основним методом чи за ціною угоди із аналогічними товарами, фіскальний орган використовує вартість операції з подібними товарами, яку він схвалив. Умови використання методу визначення митної вартості за ціною договору стосовно подібних (аналогічних) товарів зображено на Рис 1.5.

Для визначення того, чи можна вважати товари подібними чи аналогічними, беруться до уваги якість товарів, наявність торгової марки та репутація на ринку. Вартість договору щодо аналогічних товарів слугує основою для визначення митної вартості, якщо ці товари були ввезені приблизно в однаковій кількості та на однакових комерційних рівнях, що й оцінювані товари. У випадку відсутності таких продажів, використовується вартість операцій з аналогічними товарами, які були продані в Україні у різних обсягах чи на різних комерційних рівнях. Ціна підлягає коригуванню враховуючи вказані розбіжності, незалежно від того, чи збільшує або зменшує вона вартість. Інформація, яка використовується для коригування, повинна бути підтверджена документально.

Рис 1.5 Умови застосування методу визначення митної вартості за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів [39, гл. 47]

Якщо для цього методу існує більше однієї вартості договору для аналогічних товарів, використовується найменша з них для визначення митної вартості оцінюваних товарів. При цьому, товари не вважаються ідентичними чи аналогічними, якщо вони не вироблені в тій самій країні, що й оцінювані товари. Товари, які виробляються іншою особою, беруться до уваги лише в випадках, коли відсутні ідентичні чи аналогічні товари, виготовлені особою-виробником оцінюваних товарів.

У випадку, якщо митну вартість оцінюваних товарів неможливо визначити за попередніми двома методами, вона визначається на основі віднімання вартості, за винятком ситуацій, коли декларант вимагає обертати послідовність застосування цього методу [39, ст. 62].

Для розрахунку митної вартості товарів методом додавання вартості використовується інформація, надана виробником оцінюваних товарів або від його імені. Ця інформація повинна включати суму :

1) вартості матеріалів та витрат, що понесені виробником під час виробництва оцінюваних товарів. Вона повинна базуватися на комерційних рахунках виробника, які відповідають загальновизнаним принципам бухгалтерського обліку, що застосовуються в країні виробництва;

2) обсягу прибутку та загальних витрат, визначених як сума, яка зазвичай відображається при продажу товарів того ж класу чи виду, як оцінювані товари, виготовлених виробниками у країні експорту для експорту в Україну;

3) загальних витрат на продаж в Україну з країни вивезення товарів того ж класу чи виду, включаючи витрати на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, а також витрати на страхування цих товарів [39, ст. 63].

У випадку, якщо митну вартість товарів неможливо визначити шляхом послідовного застосування інших методів, вона визначається з використанням методів, які відповідають законам України та Світова організація з тарифів і торгівлі (СОТТ). Ця митна вартість повинна базуватися на раніше визнаних фіскальними органами значеннях митної вартості [27].

Резервний метод для визначення митної вартості імпортованих товарів використовувати не дозволяється згідно з наступними критеріями:

- 1) ціни товарів українського походження на внутрішньому ринку України;
- 2) системи, яка передбачає прийняття для митних цілей вищої з двох альтернативних вартостей;
- 3) ціни товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;
- 4) вартості виробництва, іншої, ніж обчислена вартість, визначена для ідентичних або подібних (аналогічних) товарів;
- 5) ціни товарів, що поставляються з країни-експортера до третіх країн;
- 6) мінімальної митної вартості;
- 7) довільної чи фіктивної вартості.

У випадку застосування резервного методу фіскальний орган повідомляє декларанта або його представника письмово про визначену таким чином митну вартість та використаний метод [39, ст.64].

Визначення митної вартості товарів, які перетинають митний кордон України в інших митних режимах, відмінних від режиму імпорту, подано на Рис 1.6.

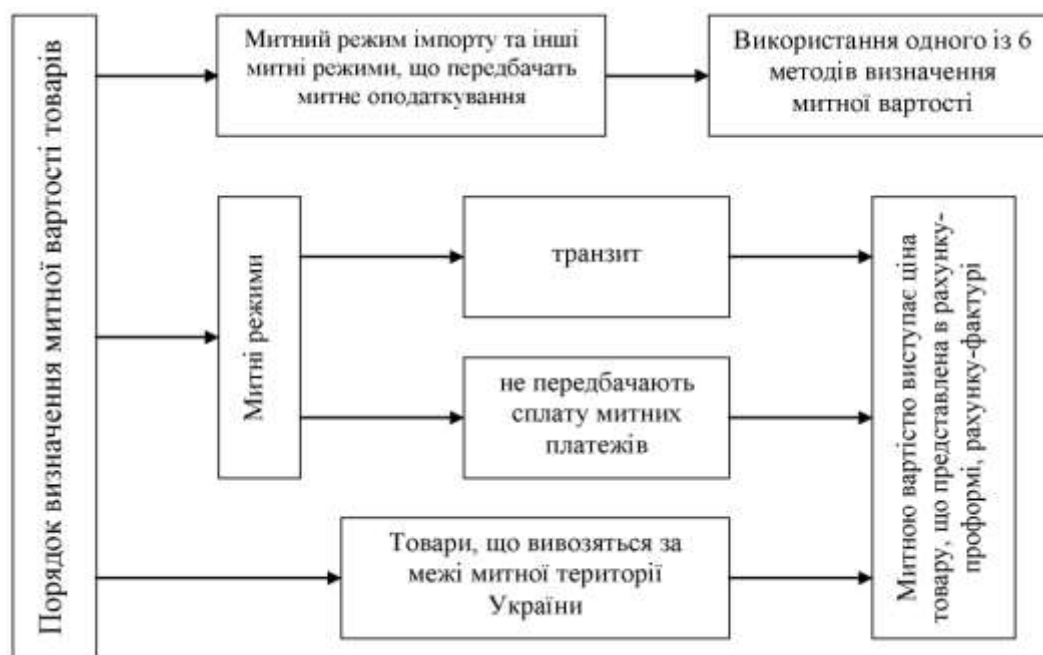

Рис 1.6 Порядок визначення митної вартості товарів при різних митних режимах[39].

Митна вартість товарів, які імпортуються в Україну відповідно до митних режимів, відмінних від режиму імпорту, визначається на основі ціни товару, зазначеної в рахунку-фактурі або рахунку-проформі. У випадку зміни митного режиму митна вартість, визначена під час першого введення товарів в митний режим, підлягає заміні митною вартістю, визначеною відповідно до наступного митного режиму.

Щодо товарів, що експортуються за межі митної території України, їх митна вартість визначається на підставі ціни товару, вказаної в рахунку-фактурі чи рахунку-проформі. Визначення митної вартості товарів, які експортуються за межі митної території України, відбувається при їх першому введенні в митний режим з подальшим фактичним переміщенням через митний кордон України [43].

У випадку зміни митного режиму під час перебування товарів за межами митної території України, митною вартістю товарів є та, яку визначає фіскальний орган на день подання митної декларації під час їх першого введення в новий митний режим.

1.3. Проблеми формування митної вартості

Коригування митної вартості є однією з найбільш обговорюваних проблем у сфері митниці. Незважаючи на те, що методи визначення митної вартості чітко визначені у законодавстві, їх практичне застосування викликає безліч запитань як серед учасників зовнішньоекономічних відносин, так і серед органів доходів і зборів.

Недостатня регуляція у цьому напрямку в національному митному законодавстві сприяє ухиленню від повної сплати митних платежів з боку недобросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності та сприяє виявленню різноманітних зловживань з боку посадових осіб органів доходів і зборів [4].

Багато імпортерів стикаються з труднощами при визначенні митної вартості товарів. Ці складнощі можуть виникати через небажання митних органів приймати контрактну ціну товарів та надмірне збільшення їх митної вартості або вимагання надати велику кількість документів.

Досить часто митні органи застосовують альтернативні методи визначення вартості товарів без підстав, що може призвести або до судового оскарження їх рішень, або до виправлення митних декларацій для коригування ціни [22].

Важливо відзначити, що понад 90% судових справ завершуються на користь імпортерів, що призводить до додаткових втрат бюджету на відшкодування судових витрат, які понесли імпортери (Рис 1.7)

Розуміння підстав для коригування митної вартості товарів є важливим, щоб уникнути можливих суперечок між митними органами та учасниками зовнішньоекономічних операцій.

Часто митні органи приходять до висновку, що у наданих для митного оформлення документах, таких як контракти, інвойси, пакувальні листи та інші, недостатньо інформації для визначення складової митної вартості товарів і надають картку відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення (Додаток А) [1].

Розглянемо приклад ситуації зі скаргами на Одеську митницю. Дистриб'ютор продуктів харчування звернувся до Ради бізнес-омбудсмена із кількома скаргами на дії митниці. Основна суть справи полягала у тому, що під час імпорту харчової та технічної солі з Туреччини, митниця підвищила митну вартість товарів. Митники вказали на неповний перелік документів, включаючи відсутність інформації про вартість упаковки, транспортування від заводу до порту та страхування вантажу. Також, вони запідозрили підприємство в підробці митної декларації та договору про перевезення товару.

Підтримавши позицію компанії, Рада бізнес-омбудсмена допомагала у оскарженні рішень митниці. Звернувшись до Державної митної служби, вона аргументувала свою позицію. Підприємство представило всі необхідні документи, включаючи інформацію про ціну упаковки товару та транспортування. Щодо страхування, це був вибір компанії, а не обов'язок. Інші невідповідності в документах не були підтверджені під час розгляду справи. [51].

У листі до ДМС Рада наголосила на тому, що компанія та Одеська митниця вже мали подібні суперечності щодо коригування митної вартості товарів у минулому, і суд виніс рішення на користь підприємства. Така неодноразова ситуація свідчить про необхідність коригування адміністративної практики митних органів. Згідно з офіційною судовою статистикою за останні три роки, приблизно 90% справ суди визнавали протиправними та скасовували рішення щодо коригування митної вартості товарів на користь позивачів (Рис 1.7) .

Іноді митні органи недоцільно посиляються на недоліки у певних первинних документах, таких як описки чи неточності в прайс-листах, CMR тощо, і на цій підставі непідтверджено завищують митну вартість товарів. Такі неточності або описки дають право митниці на огляд товару (повний/частковий) відповідно до переліку індикаторів ризику, які можуть використовуватись посадовими особами митних органів для обрання форм та обсягів митного контролю на підставі результатів застосування системи управління ризиками (Додаток Б).

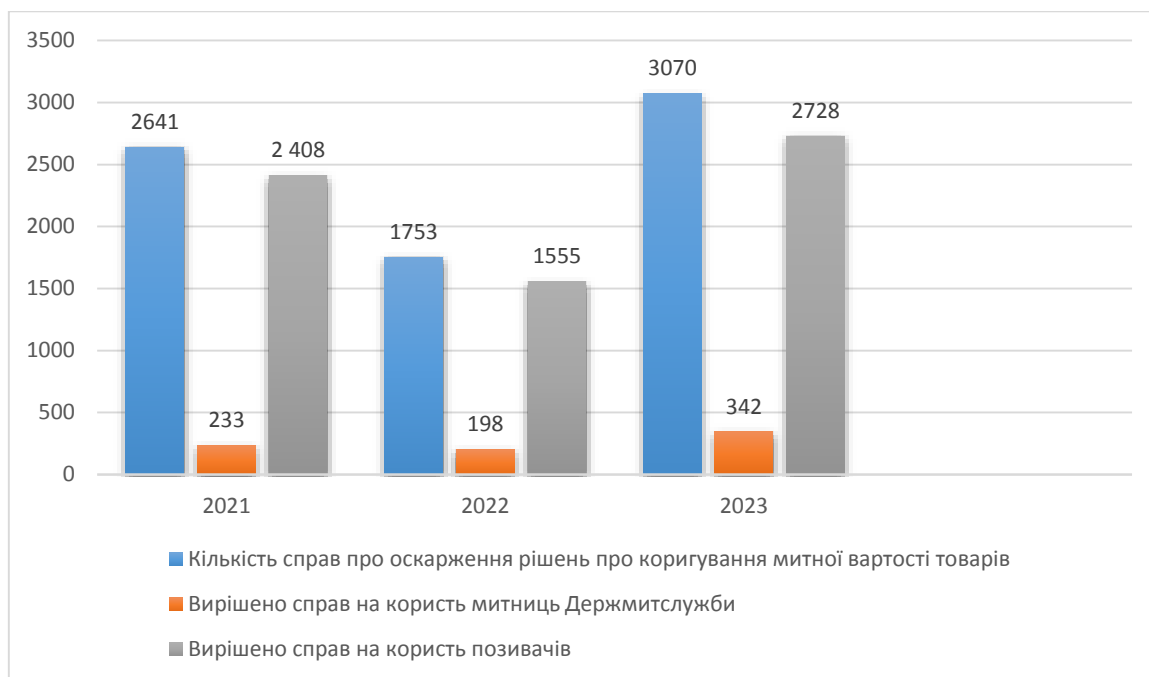

Рис 1.7 Судова практика рішень про коригування митної вартості

Данні з додатку є лише частиною переліку індикаторів ризику, які можуть використовуватись посадовими особами митних органів для обрання форм та обсягів митного контролю на підставі результатів застосування системи управління ризиками.

Як працюють індикатори ризику? При взятті в працю декларацію митний інспектор протягом 4 годин має право перевіряти достовірність даних, документів, які зазначені в митній декларації (Додаток В). Якщо за цим переліком індикаторів ризику митна декларація набирає 30 балів, інспектор має право зробити повний/частковий догляд товарів.

Отож, на підставі таких сумнівів митного інспектора можна провести догляд, але ж ніяк не завищувати митну вартість товарів.

Отже, можна зробити висновок про обов'язок митних органів оцінювати числові значення митної вартості товарів та здійснювати митне оформлення за основним методом - ціною договору, якщо всі надані документи дозволяють визначити умови поставки, ідентифікувати товар та підтвердити договірну ціну.

Як ми бачимо в таблиці 1.3, майже 90% судових практик щодо рішення про коригування митної вартості вирішено на користь позивачів.

Таблиця 1.3.

Судова практика рішень про коригування митної вартості

Показник	2021	У % до загальної кількості справ 2021р.	2022	У % до загальної кількості справ 2022р.	2023	У % до загальної кількості справ 2023р.
Кількість справ про оскарження рішень про коригування митної вартості товарів	2641	-	1753	-	3070	-
Вирішено справ на користь митниць Держмитслужби	233	8,82	198	11,29	342	11,14
Вирішено справ на користь позивачів	2 408	91,18	1555	88,71	2728	88,86
Вирішено справ на користь митниць Держмитслужби на суму (тис. грн.)	59 041	9,14	37 956	9,99	120 349	14,85
Вирішено справ на користь позивачів на суму (тис. грн.)	586632	90,86	341672	90,01	689907	85,15

*Примітка: Складено автором на основі [12].

Проблеми з визначенням митної вартості продовжують залишатися однією зі постійних турбот для бізнесу в Україні, як це відзначає Рада бізнес-омбудсмена. У першому кварталі 2023 року митні питання навіть зросли у важливості, займаючи подвоєну частку у переліку проблем бізнесу - від звичайних 4% до 8% серед усієї кількості.

З останнього кварталу 2022 року кількість рішень про коригування митної вартості повернулася на рівень, що відповідає повномасштабному вторгненню, досягши 5030 рішень. Ця тенденція продовжується і в першому кварталі 2023 року, коли було ухвалено 5566 рішень (наприклад, у першому кварталі 2021 року було прийнято 5683 рішень).

Отже, загальна картина є зрозумілою і знайомою для національного бізнес-середовища. Про неї було багато написано і обговорено, а судова практика

відповідає практично на всі питання щодо сумнівів митних органів щодо заявленої вартості, класифікуючи відповідні справи як недоліки. Згідно з офіційною судовою статистикою, у 2022 році 88,71% справ (таблиця 1.3), пов'язаних з визначенням митної вартості товарів, суди визнавали протиправними і скасовували відповідні рішення митниць. Такі проблеми, що виникають через масове видання незаконних адміністративних актів, викликають особливе занепокоєння Ради бізнес-омбудсмена, про що вже було звернено увагу Кабінету Міністрів України шляхом надання системних рекомендацій [54].

Але це не свідчить про некомпетентність митних органів. Навпаки, це свідчить про розповсюджену недоброчесність учасників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). На практиці часто зустрічаються випадки масштабної фальсифікації договорів (контрактів), інвойсів та інших товаросупровідних документів з боку суб'єктів ЗЕД. Недостовірне визначення митної вартості імпортованого товару, як правило, впливає з недостовірного оголошення відомостей про передбачений товар, а саме: країни відправлення та походження; відсутності точної вказівки моделі, марки, сортності, ваги бруто і нетто та інших відомостей про товар; коду УКТ ЗЕД тощо [42].

Наприклад, як зазначив Гетманцев Д.О. (український політик, юрист і науковець) у своєму Телеграм-каналі, наразі триває спільна аналітична робота митниці та податкової з виявлення заниження вартості імпортованого товару та подальшого ухилення від сплати ПДВ в особливо великих розмірах.

Він підкреслив, що тільки от у квітні 2024 року виявлено схему із ввезення на митну територію ТОВ «Ф» м'яса:

- свинячі реберця - у 5,4 рази;
- лопатки - у 4,7 рази;
- печінки - у 3 рази.

Також, для "оптимізації" сплати податків до бюджету, ТОВ "Ф" вдавалося до фіктивного придбання сала, м'яса свинячого та транспортних послуг. Крім того, встановлено, що ТОВ "А", яке спеціалізується на імпорті транспортних засобів,

ввозить автомобілі за значно заниженими цінами, навіть меншими за \$5 тисяч. Це призводить до того, що податкове навантаження на підприємство складає 0%.

Крім цього, ТОВ "Н" у 2023 році імпортувало фармацевтичну продукцію за заниженими митними вартостями, що перевищували середню ціну імпорту в Україні більш ніж у 24 рази. Деякі товари реалізовані з націнкою більше ніж в 418 разів порівняно з рівнем імпорту. Протягом 2023 року ця компанія забезпечила собі податкову ефективність на рівні 0%. Викладені приклади є лише окремими проявами зловживань, здійснюваних великим бізнесом під час війни, що призводить до втрат коштів для держави.

Отож, із проблемами визначення митної вартості і порушенням чинного законодавства стикаються як і учасники ЗЕД так і представники митниці. Це можуть бути як умисні так і неумисні діяння. Проте, постає питання, як можна вирішити ці питання і мінімізувати порушення законодавства.

РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНО-ФОРМУЮЧА РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналітична оцінка результатів справляння митних платежів в Україні

Аналіз ефективності діяльності митних органів України у сфері справляння податків і зборів є одним із пріоритетних для держави, оскільки він є важливою складовою реалізації регуляторної політики. Обґрунтування будь-яких змін у національному законодавстві повинно враховувати не лише внутрішні, а й зовнішні економічні потреби країни як члена світової спільноти. Особливу увагу потребує захист національних економічних інтересів, які забезпечують стабільність та процвітання країни.

У контексті останніх років активна діяльність митної служби України спрямована на реалізацію фіскальної політики. Згідно із аналізованими даними, можна побачити, що митні платежі складають велику частку у загальному фонді державного бюджету [16]. Тому аналіз ефективності діяльності митних органів у справлянні податків і зборів має відігравати ключову роль у прийнятті обґрунтованих рішень щодо подальшого вдосконалення законодавства.

Аналіз таблиці 2.1 показав, що роль податкових платежів в доходах державного бюджету невинно зростала протягом останніх років, прослідковується збільшення питомої ваги податкових надходжень у 2019 - 2021 роках з 80% (Рис 2.1) до 85%.

Таблиця 2.1

Структура доходів державного бюджету України у 2019-2023 рр.

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%
Податкові надходження – всього, у т.ч.:	799 776	80,11	851 116	79,09	1 107 090	85,36	949 764	53,12	1 203 544	45,03
- ПДВ	378 690	37,93	400 600	37,23	536 489	41,37	467 000	26,12	580 797	21,73
- Акцизний податок	123 357	12,36	138 296	12,85	162 451	12,53	102 352	5,73	167 346	6,26

- Податок на прибуток підприємств	95 520	9,57	108 695	10,10	147 752	11,39	117 049	6,54	143 837	5,38
- Інші	202 209	20,25	203 525	18,91	260 398	20,07	263 363	14,73	311 564	11,66
Неподаткові надходження	187 891	18,82	223 615	20,78	187 936	14,49	356 111	19,92	1 034 458	38,71
Доходи від операцій з капіталом	183	0,02	79	0,01	328	0,03	610	0,04	100	0,01
Офіційні трансферти	8 725	0,87	1 029	0,09	1 289	0,1	481 090	26,91	433 947	16,23
Цільові фонди	1 770	0,18	187	0,03	209	0,02	136	0,01	432	0,02
Всього	998 345	100	1 076 026	100	1 296 852	100	1 787 711	100	2 672 481	100

*Примітка: Складено автором на основі [20].

Рис. 2.1 Структура доходів державного бюджету України у 2019 р. [20]

Але у 2022 та 2023 роках питома вага податкових надходжень впала з 85% у 2021 до 45% у 2023 році (Рис 2.2). Постає питання причини такого різкого зниження.

У 2022 та 2023 роках відсоток податкових надходжень у державному бюджеті України значно впав саме через різке збільшення надходжень офіційних трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ. Їх доля зросла з 1% відсотка у 2019 році до 16 % у 2023 році (Рис. 2.1, Рис.2.2)

Рис 2.2 Структура доходів державного бюджету України у 2023 р. % [20]

Тому, у даному випадку, податкові надходження краще аналізувати у вартісному виразі. Отож, як ми бачимо на рис 2.3, податкові надходження протягом останніх п'яти років у вартісному показнику мають позитивну тенденцію. Це свідчить про те, що навіть у час війни нашій країні вдається успішно акумулювати податкові надходження до державного бюджету.

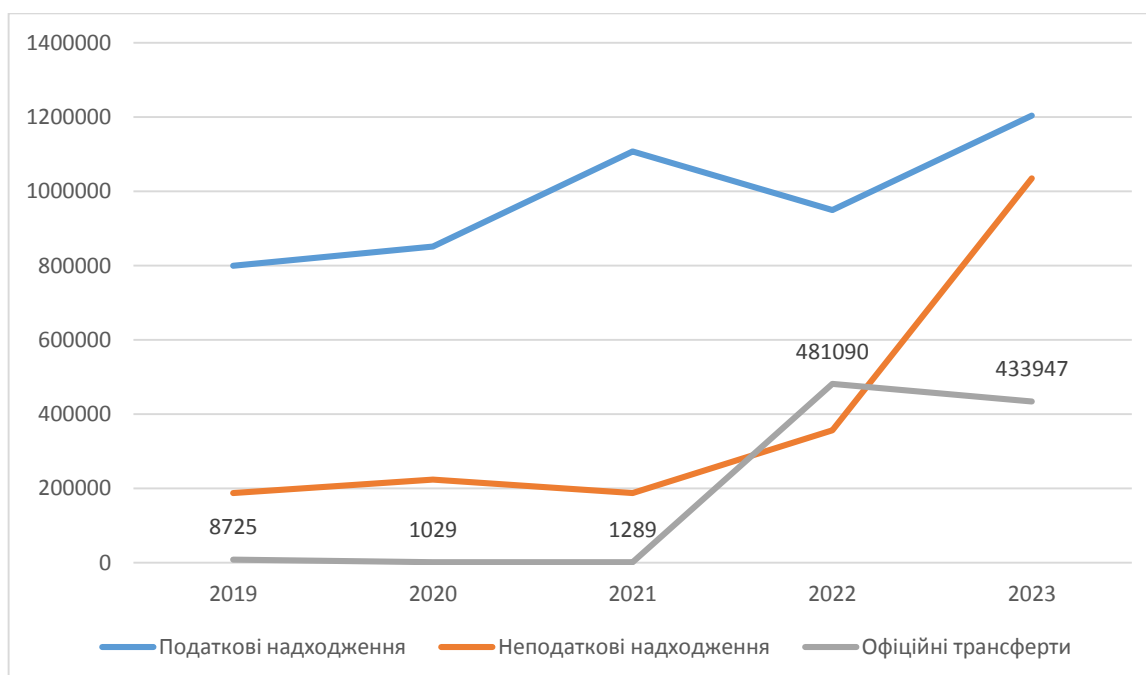

Рис. 2.3 Динаміка основних статей доходів державного бюджету України у 2019-2023 рр., млн.грн. [20]

У таблиці 2.2 ми можемо детальніше побачити, яку значущу роль відіграють в державному бюджеті податки, стягнені при імпорті робіт та послуг. Ці податки є одним з ключових джерел поповнення державного бюджету, що дозволяє фінансувати критично важливі сфери, такі як оборона, охорона здоров'я,

соціальний захист та інфраструктурні проекти. В умовах війни та економічної нестабільності, забезпечення стабільних надходжень з податків на імпорту набуває особливої важливості.

Значення податків на імпорту для державного бюджету:

1. Фінансування державних витрат: податки на імпорту є суттєвим джерелом фінансування державних витрат. Вони забезпечують необхідні кошти для виконання урядом своїх зобов'язань перед громадянами, зокрема в галузі соціального забезпечення та охорони здоров'я.

2. Забезпечення макроекономічної стабільності: стабільні надходження з податків на імпорту допомагають уряду підтримувати макроекономічну стабільність, що особливо важливо в умовах зовнішніх шоків та економічної невизначеності.

3. Підтримка валютного резерву: податки на імпорту сприяють поповненню валютних резервів країни, що є критично важливим для підтримки стабільності національної валюти та забезпечення можливості імпорту стратегічно важливих товарів.

Таблиця 2.2 демонструє розподіл надходжень податків на імпорту за різними категоріями товарів та послуг. Це дозволяє оцінити, які саме категорії імпортних операцій є найбільш вагомими для бюджетних надходжень.

ПДВ на імпортовані товари: Найбільшу частку у податкових надходженнях з імпорту традиційно займає податок на додану вартість (ПДВ). Цей податок стягується з широкого спектру імпортованих товарів, включаючи промислові вироби, сировину та споживчі товари.

Митні збори: Наступною категорією є митні збори, які включають мита на імпорту різних товарів. Митні збори не лише поповнюють бюджет, але й виконують регуляторну функцію, сприяючи захисту вітчизняних виробників.

Акцизи та інші податки: Акцизні збори на імпорту певних видів продукції, таких як алкоголь та тютюн, також роблять вагомий внесок до державного бюджету.

Аналіз таблиці 2.2 також відображає динаміку надходжень податків на імпорт у 2021-2023 роках. Це дозволяє виявити тенденції та робити висновки про ефективність урядових заходів з адміністрування податків.

Таблиця 2.2

Структура податкових надходжень державного бюджету України у 2019-2023 рр.

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%	Млн.грн.	%
Податок на додану вартість:	378 690	47,34	400 600	47,06	536 489	48,45	467 000	49,17	580 797	48,25
- з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	88 929	11,11	126 487	14,86	155 775	14,07	213 947	22,53	214 639	17,83
- із імпортованих на територію України товарів	289 760	36,23	274 113	32,20	380 714	34,38	253 053	26,64	366 158	30,42
Акцизний податок:	123 358	15,42	138 296	16,24	162 451	14,67	102 352	10,77	167 346	13,9
- з вироблених в Україні підакцизних товарів	69 897	8,78	80 449	9,45	82 858	7,49	60 699	6,39	92 583	7,69
- з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	53 460	6,68	57 847	6,79	79 593	7,18	41 653	4,38	74 763	6,21
Податок на прибуток підприємств	107 086	13,38	108 695	12,78	147 752	13,34	117 049	12,32	143 837	11,95
Податок та збір на доходи фізичних осіб	109 954	13,76	117 281	13,78	137 555	12,42	148 427	15,63	206 944	17,19
Мито	30 086	3,76	30 461	3,58	38 177	3,44	25 647	2,7	40 187	3,35
Інші	50 602	6,34	55 783	6,56	84 666	7,68	89 289	9,41	64 433	5,35
Податкові надходження всього	799 776	100	851 116	100	1 107 090	100	949 764	100	1 203 544	100

*Примітка: Складено автором на основі [20].

Детальний аналіз таблиці 2.2 підкреслює значущу роль податків на імпорт у формуванні державного бюджету України. В умовах війни та економічної нестабільності, ефективне адміністрування цих податків є ключовим елементом фінансової стійкості країни. Уряд має продовжувати вдосконалювати митні

процедури, забезпечувати прозорість та ефективність податкових зборів, а також впроваджувати заходи для підтримки економічної активності та залучення інвестицій. Це дозволить забезпечити стабільні надходження до бюджету, необхідні для відновлення та розвитку країни у 2024 році та майбутніх роках.

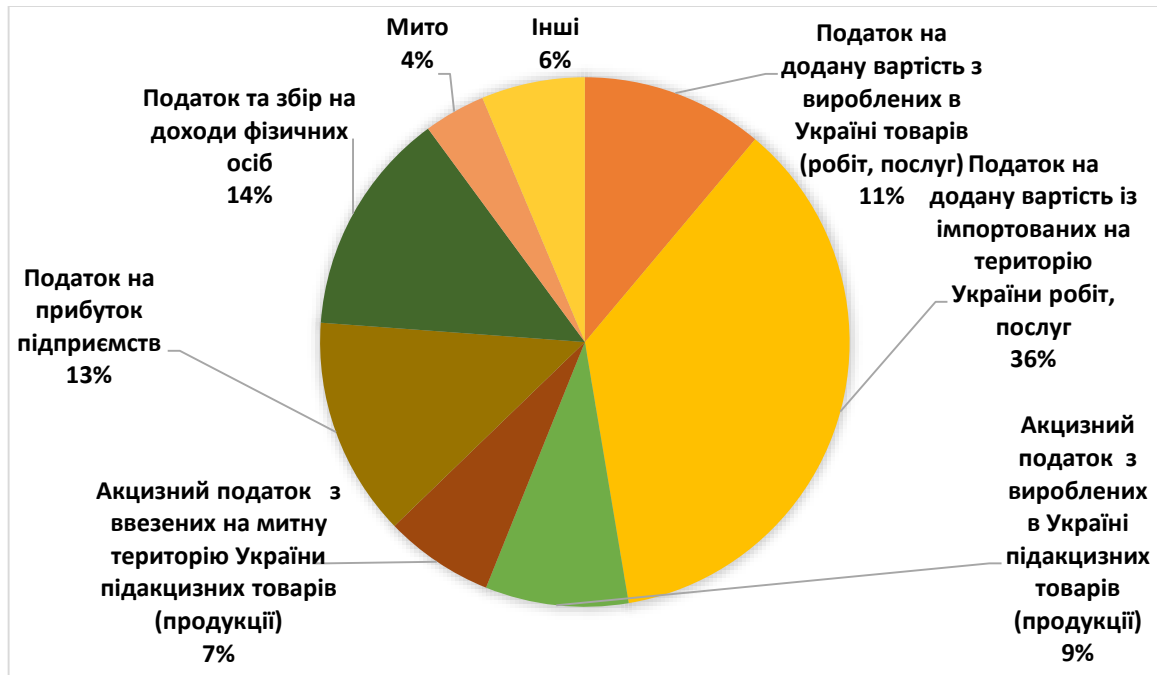

Рис. 2.4 Структура податкових надходжень державного бюджету України у 2021р.,% [20]

Так на рисунку 2.4 ми бачимо, що у 2021 році податок на додану вартість з імпортованих робіт та послуг становив значну частину податкових надходжень до державного бюджету. Це можна пояснити кількома ключовими факторами:

Високий рівень імпорту: Зростання обсягів імпорту товарів та послуг сприяло збільшенню надходжень ПДВ. Українська економіка відновлювалась після пандемії COVID-19, що стимулювало торговельну активність [24].

1. Ефективне митне адміністрування: Покращення процедур митного контролю та боротьба з контрабандою сприяли зростанню податкових надходжень.

2. Інфляційні процеси: Зростання цін на імпортовані товари, викликане глобальними економічними чинниками, також призвело до збільшення суми ПДВ, що сплачується при імпорті.

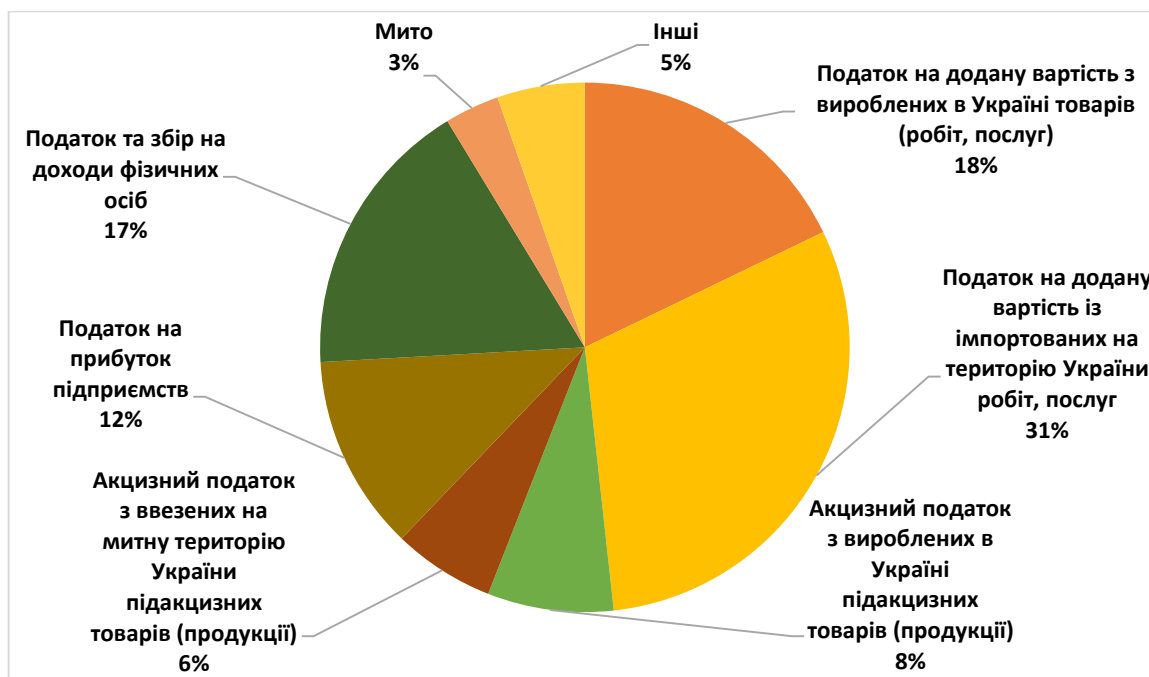

Рис 2.5 Структура податкових надходжень державного бюджету України у 2023 р.,% [20]

Так само на рисунку 2.5 ми бачимо, що у 2023 році податок на додану вартість із імпортованих на територію України робіт та послуг мав вагомий внесок до державного бюджету України. Після повномасштабного вторгнення Росії та наступних економічних викликів, уряд вжив низку заходів для стабілізації податкових надходжень, і ПДВ з імпорту залишився ключовим джерелом доходів.

Чинники стабільності ПДВ у 2023 році

1. Адаптація економіки: Попри військові дії та економічні труднощі, українська економіка поступово адаптувалася до нових умов. Багато підприємств відновили діяльність, а імпорт залишився важливим елементом економічної системи.

2. Міжнародна підтримка: Значна міжнародна фінансова допомога та підтримка сприяли стабілізації економіки, що позитивно вплинуло на імпортні операції та відповідні податкові надходження.

3. Посилення митного контролю: Зусилля уряду з покращення митного адміністрування та боротьби з контрабандою продовжували приносити плоди. Були впроваджені нові технології та системи, що підвищили ефективність збору ПДВ.

Порівнюючи дані з 2021 та 2023 років, можна зробити висновок, що податок на додану вартість з імпортованих робіт та послуг залишається стабільним і значущим джерелом бюджетних надходжень. Незважаючи на зовнішні та внутрішні виклики, урядові заходи та економічні адаптації допомогли зберегти високий рівень надходжень від цього податку.

Аналіз рисунків 2.4 та 2.5 підкреслює значущість податку на додану вартість з імпортованих робіт та послуг для державного бюджету України як у 2021, так і у 2023 роках. Цей податок є ключовим елементом фінансової стійкості країни, особливо в умовах економічної невизначеності та військових дій. Уряд повинен продовжувати роботу над удосконаленням митного адміністрування, підтримкою економічної активності та залученням міжнародної допомоги, щоб забезпечити стабільні податкові надходження і підтримати відновлення та розвиток країни.

Аналіз співвідношення планових та фактичних показників у виконанні бюджету з надходження митних платежів також є важливим для оцінки ефективності роботи митних органів та управління фінансовими ресурсами держави.

В додаток Г ми бачимо протягом 2019-2021 років поступове збільшення відсотку виконання фактичних показників мита, ПДВ із імпортованих на територію України робіт та послуг та акцизного податку з ввезених на територію України підакцизних товарів, відповідно до планових показників. У 2022 році спостерігається значне зниження, у майже два рази, відсотку виконання плану. Але у 2023 році стан дуже швидко стабілізується.

У 2022 році спостерігається значне зниження, у майже два рази, відсотку виконання плану. Але у 2023 році стан дуже швидко стабілізується.

Після повномасштабного вторгнення росії на територію України, стабілізація надходжень податку на додану вартість з імпортованих робіт та послуг до державного бюджету України стала критично важливою. Рис. 2.6 ілюструє цей процес стабілізації, демонструючи, як урядові заходи та адаптації економіки вплинули на податкові надходження в умовах воєнного часу.

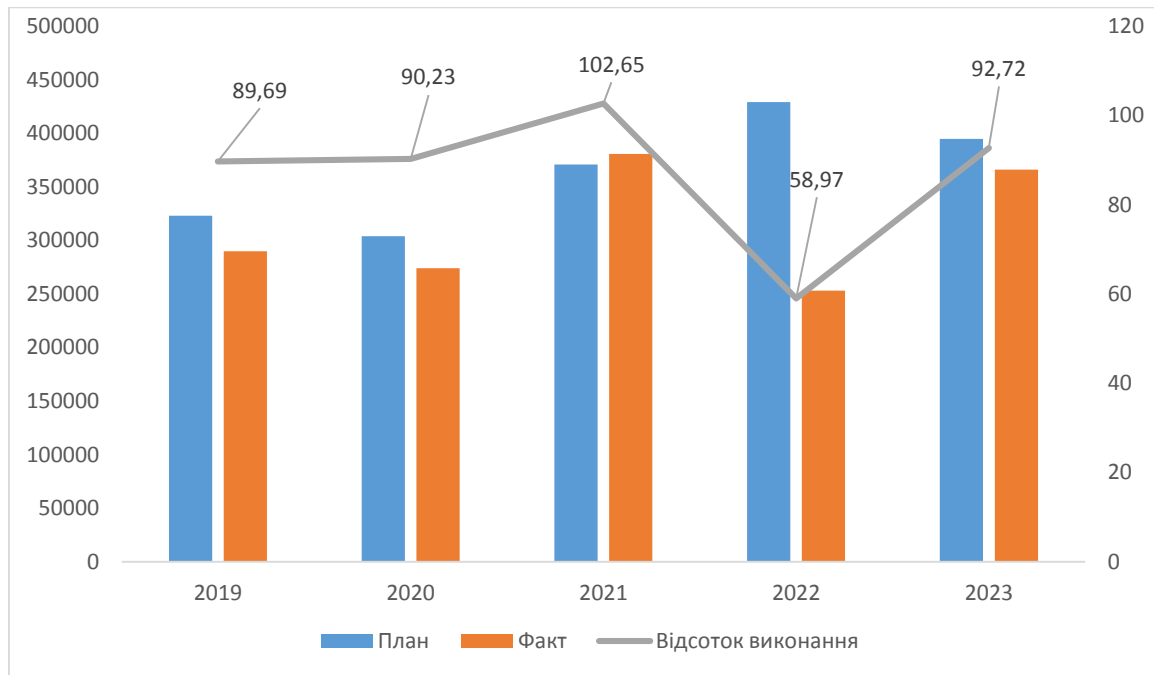

Рис. 2.6 Виконання планових показників з надходження податку на додану вартість з імпортованих на територію України товарів у 2019-2023 роки, млн. грн.[20]

Війна спричинила значні виклики для української економіки, включаючи руйнування інфраструктури, скорочення виробничих потужностей, та падіння зовнішньоторговельної діяльності. У таких умовах надходження ПДВ з імпортованих товарів, робіт та послуг зазнали різкого коливання. Початкове падіння імпорту через руйнування логістичних шляхів та зменшення економічної активності призвело до суттєвого скорочення податкових надходжень.

У відповідь на ці виклики, уряд України впровадив кілька важливих заходів для стабілізації податкових надходжень [46]:

1. Податкові стимули та пільги: для підтримки імпортерів та стимулювання економічної активності були введені податкові пільги та тимчасові звільнення від сплати деяких податків.
2. Зміцнення митного контролю: удосконалення митних процедур та посилення контролю за імпортом дозволило знизити рівень контрабанди та уникнення сплати податків.

3. Цифровізація митних процесів: впровадження сучасних технологій для автоматизації митних процесів сприяло підвищенню прозорості та ефективності збору податків [31].

4. Міжнародна допомога: залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги допомогло стабілізувати фінансову систему України та підтримати надходження до бюджету.

Як видно на Рис. 2.6, ці заходи поступово почали давати результати. Після початкового спаду, надходження ПДВ з імпортованих товарів та послуг почали стабілізуватися. У другій половині року спостерігається тенденція до відновлення рівня надходжень, хоча вони ще не досягли довоєнного рівня [46].

Надалі важливим завданням уряду залишається продовження роботи над покращенням митного адміністрування, підтримкою економічної активності та залученням інвестицій для повоєнного відновлення країни.

Ефективне управління податковими надходженнями та стабілізація бюджетних показників є ключовими елементами для забезпечення фінансової стійкості України в умовах війни та на шляху до відновлення.

Аналіз акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів за 2019-2023 роки (рис 2.7) показує, що надходження від цього податку є чутливими до змін у законодавстві, економічної ситуації та зовнішніх чинників, таких як війна. Після стабільних 2019-2020 років, підвищення акцизних ставок у 2021 році сприяло зростанню надходжень.

Однак, військові дії у 2022 році призвели до різкого падіння імпорту та відповідних надходжень. У 2023 році спостерігається поступове відновлення завдяки адаптації економіки та міжнародній підтримці.

Для подальшого підвищення ефективності збору акцизного податку необхідно продовжувати роботу над удосконаленням митного адміністрування, боротьбою з контрабандою та підтримкою економічної активності.

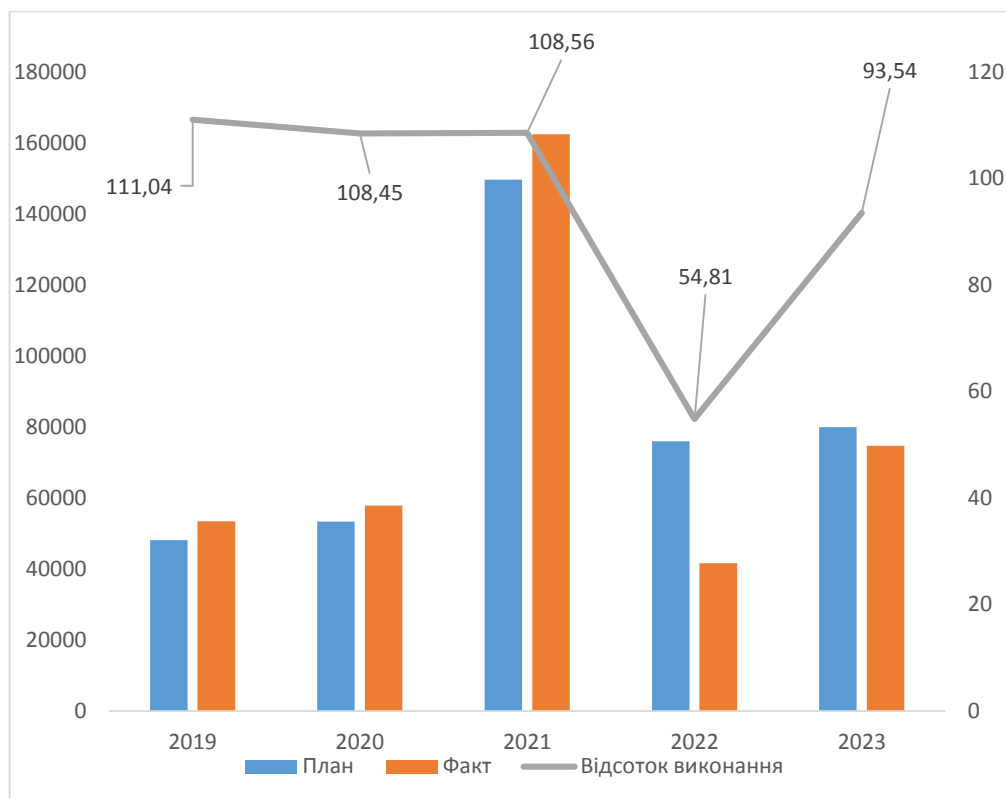

Рис. 2.7 Виконання планових показників з надходження акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів у 2019-2023 роки, млн. грн. [20]

Протягом січня–грудня 2022 року до Державного бюджету України було перераховано митні та інші платежі у розмірі 300,8 млрд грн, що складає 56,9% від планового показника у розмірі 528,3 млрд грн.

У 2022 році загальна сума звільнень від оплати митних платежів за імпортом товарів в Україну склала 179,3 мільярди гривень. З них 79,3 мільярди гривень припадало на пільгове оподаткування товарів відповідно до законодавства, що було прийняте в умовах воєнного стану. Порівняно з 2022 роком, у 2023 році надходження митних платежів зросли на 158,9 мільярдів гривень, або на 52,8%.

Зображений вище рисунок 2.8 демонструє планові та фактичні надходження митних платежів за період з 2019 по 2023 роки, виражені в мільярдах гривень (млрд грн). Графік також включає відсоток виконання плану за кожний рік.

У 2019 році фактичні надходження були дещо нижчими за планові, досягнувши лише 97,24% від плану.

З 2020 по 2021 роки спостерігається перевиконання плану, причому найвищий відсоток виконання спостерігався у 2021 році (109,73%).

У 2022 році було значне недовиконання плану, де фактичні надходження склали лише 70,13% від запланованих.

У 2023 році знову спостерігається перевиконання плану на рівні 108,24%.

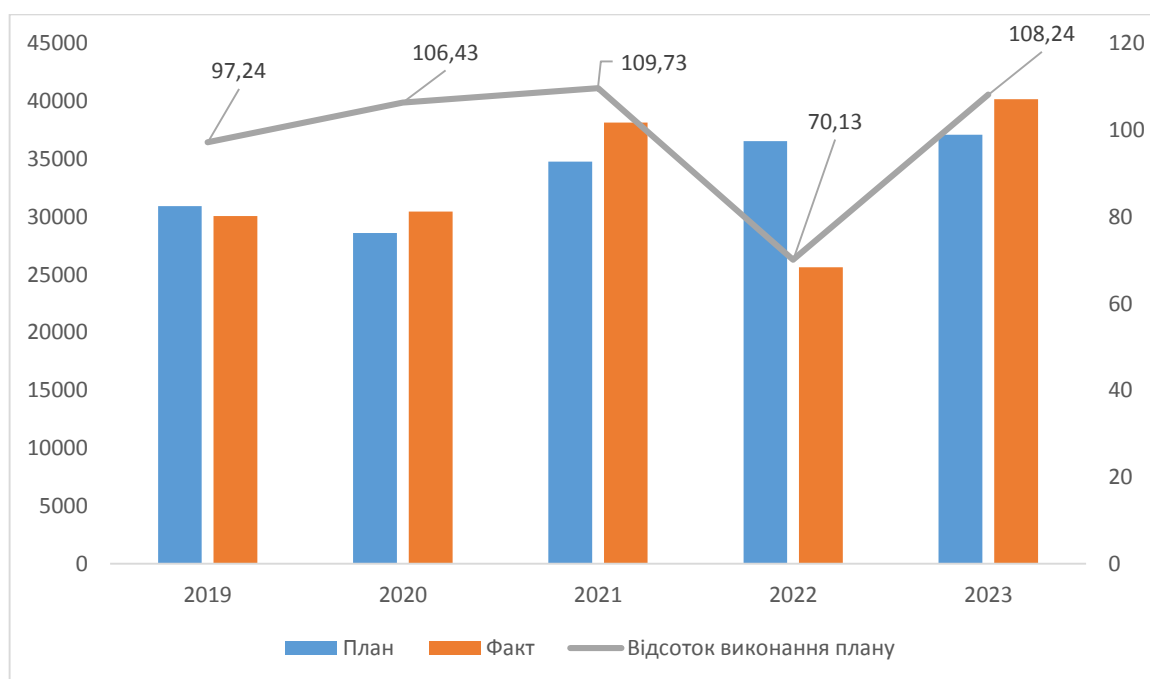

Рис. 2.8 Планове та фактичне надходження митних платежів за 2019-2023 роки, млн.грн. [20]

Отже, дані свідчать про нестабільність у виконанні планових показників митних платежів з року в рік. Найбільш вдалим роками були 2020, 2021 і 2023, де фактичні надходження перевищили заплановані показники. У 2022 році, навпаки, спостерігається значне падіння фактичних надходжень у порівнянні з планом. Це пов'язано як з економічними так і з політичними факторами, які впливали на ефективність митних зборів. Загалом, для покращення прогнозованості та стабільності надходжень необхідно враховувати ці фактори та коригувати плани відповідно до реалій економічного середовища.

Аналіз співвідношення планових та фактичних показників виконання бюджету з надходження митних платежів (Додаток Г) показує, що у 2022 році відзначалося зниження надходжень до бюджету від кожного з митних платежів, порівняно із 2021 роком. Однак вже у 2023 році спостерігається стабілізація

надходжень всіх митних платежів до рівня показників до військового стану (2021 року). У 2022 році зменшення надходжень митних платежів було впливом умов воєнного стану та особливостей надання пільг та спрощених умов для ввезення товарів на митну територію України. Зазначимо, що у листопаді-грудні 2023 року основним фактором, який спричинив невиконання індикативу, було блокування перевізниками з Польщі та Словаччини руху вантажних автомобілів в окремих пунктах пропуску через державний кордон (Рис 2.9).

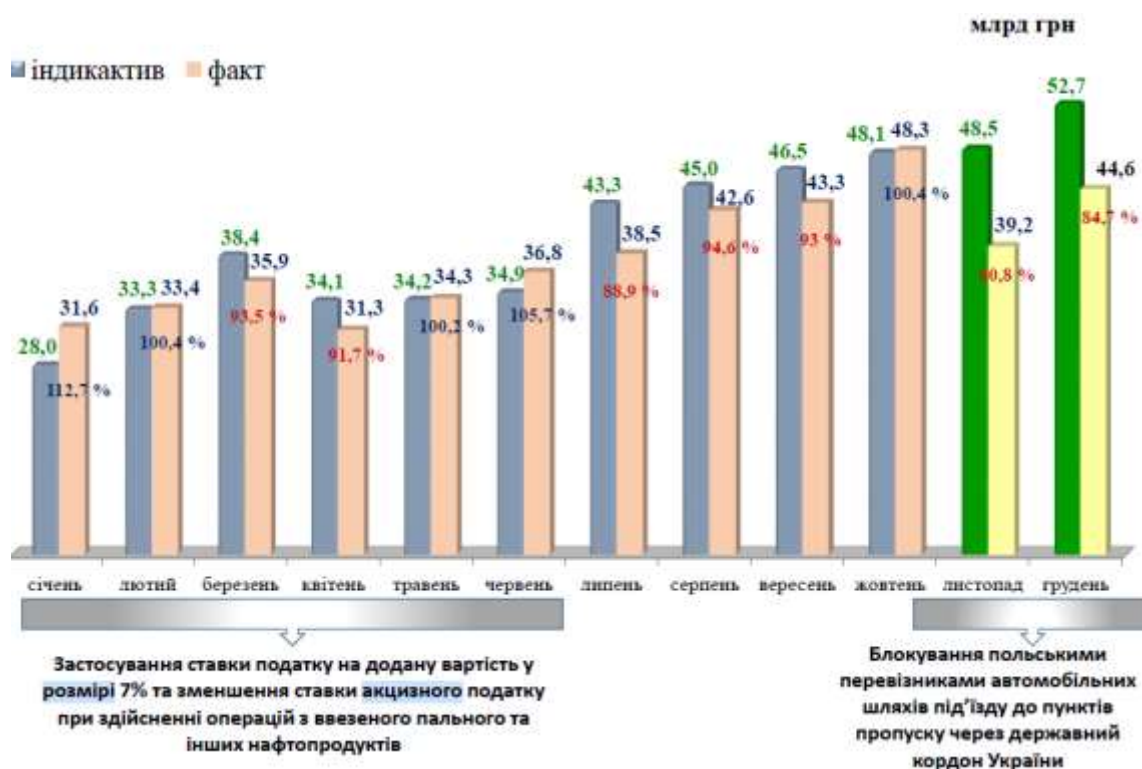

Рис. 2.9 Стан виконання індикативних показників перерахування мита у Держбюджет у 2023 році [21]

У порівнянні з попереднім 2022 роком, зростання митних платежів у 2022 р. склало +158,9 млрд грн, що становить на 52,8% більше. Цей стрімкий ріст пояснюється низькою порівняльною базою першого року повномасштабної війни, внаслідок чого спостерігалось зменшення обсягу оподаткованого імпорту, а також широкого кола застосування митних пільг.

У 2023 році обсяг наданих митних пільг зменшився на 3,4% відносно 2022 року. Найбільша пільга за ПДВ була надана при ввезенні товарів оборонного призначення, а за акцизним податком - при ввезенні підакцизної сировини. Обсяг

пільг з ввізного мита зріс у зв'язку з розширенням вільної торгівлі з Європейським Союзом [46].

Податкове навантаження поступово збільшується з року в рік, починаючи з 0,21 \$/кг у 2019 році до 0,49 \$/кг у 2023 році. Податкове навантаження на 1 кілограм оподаткованого імпорту у 2023 році зросло до 0,49 долара за кілограм (на 38,4% більше, ніж у 2022 році), що переважно обумовлено зростанням митної вартості одиниці імпортованих товарів (Рис. 2.10). Загалом, дані свідчать про стійку тенденцію до зростання податкового навантаження на імпорт, що варто враховувати при аналізі економічних умов та прогнозуванні майбутніх тенденцій.

Рис. 2.10 Динаміка податкове навантаження на 1 кг оподаткованого імпорту за 2019-20233 рр. [21]

Фактори, що вплинули на стан надходжень митних платежів у 2023 році, включають наступне:

- Війна росії проти України та оголошення воєнного стану призвели до скорочення обсягів виробництва, зміни маршрутів доставки, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору і тимчасового припинення роботи деяких митниць.

- Застосування в першому півріччі 2023 року 7% ставки ПДВ та знижених ставок акцизного податку на імпорт пального (Рис 2.9). Це призвело до зменшення суми ПДВ та акцизного податку, що надійшли до бюджету.

- Блокування у листопаді-грудні польськими перевізниками руху вантажного транспорту на пунктах пропуску на польсько-українському кордоні, що також призвело до зменшення надходжень до держбюджету (Рис 2.9). За розрахунками

Держмитслужби, у листопаді 2023 року до держбюджету не надійшло понад 9,87 мільярда гривень, а у грудні 2023 року - близько 10,85 мільярда гривень.

- У зв'язку з уведенням воєнного стану, було прийнято ряд законодавчих змін щодо пільгового оподаткування товарів, які ввозяться в Україну. Проте, в 2023 році загальна сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів в Україну склала менше, ніж у 2022 році. Найбільша частка наданих пільг (34,5% від загальної суми звільнень від сплати митних платежів, або 60 мільярдів гривень) становить пільги, надані на період дії воєнного стану, переважно при імпорті товарів оборонного призначення.

- Значний обсяг пільг, що складає 48,7 мільярда гривень або 28% від загальної суми умовно нарахованих митних платежів, спрямовано на імпорт підакцизних товарів, які ввозяться як сировина для виробництва тютюнових та алкогольних виробів.

Таблиця 2.3

Перевірка достовірності проходження товарів, що ввозяться на митну територію України

	2021	2022		2023	
		-	2022/2021, %	-	-
Додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товарів, млн.грн.	467,3	394,6	84,44	452	114,54
Кількість перевірених декларацій митними органами зарубіжних країн за запитами Держмитслужби, шт.	18283	21563	117,94	18278	84,77
- з них не підтверджено преференційний статус походження товарів, шт.	13272	15071	113,55	3134	20,79
Сума митних платежів, що підлягає сплаті, млн.грн.	123,1	164,1	133,31	84,9	51,74

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Також у 2021 році Державна митна служба України активно здійснювала контроль за країною походження товарів та митно-тарифним регулюванням, що відображається в наступних показниках (табл. 2.3):

- Додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товарів склали 467,3 мільйона гривень, що на 162,2 мільйона гривень або на 53% більше, ніж у відповідний період 2020 року.

- На перевірку було направлено 10 283 преференційних документів про походження товарів до митних органів зарубіжних країн.

- У результаті моніторингу митницям було направлено 24 інструктивні листи від Державної митної служби та 10 протоколів селекторних нарад, щодо необхідності дотримання вимог законодавства. Внаслідок цього було донараховано та сплачено до бюджету 10 мільйонів гривень, що в 2,5 рази більше, ніж у 2020 році.

У 2021 році було прийнято рішення про проведення ряду заходів для удосконалення законодавства у сфері митно-тарифного регулювання. Ці заходи включають:

- Подання до розгляду Уряду України проектів законодавчих актів, необхідних для впровадження нової редакції Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження у торгівлі з ЄС.

- Розробка та підтримка чотирьох законопроектів та одного проекту постанови Уряду України з метою наближення митного законодавства до європейських стандартів.

- Впровадження заходів, спрямованих на збільшення зацікавленості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у декларуванні країни походження товарів з метою спрощення процедур класифікації та прискорення митного оформлення.

- Розроблення двох законопроектів з метою уніфікації ставок мита на окремі товари та підвищення загальних ставок Митного тарифу України до рівня 10%.

- Підготовка пропозицій до угод про вільну торгівлю з країнами ЄАВТ, ГУАМ, Північною Македонією та Молдовою.

- Проведення експертної оцінки 58 законопроектів у сфері митно-тарифного регулювання.

- Надання митницям 52 методичних рекомендацій з питань митно-тарифного регулювання.

Однак, порівнюючи тенденцію за останні три роки, внаслідок повномасштабної війни росії проти України, введення воєнного стану та тимчасове припинення діяльності окремих митниць, помітно зменшило активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це суттєво вплинуло на досягнення запланованих індикативних показників, встановлених Міністерством фінансів України.

Тож, враховуючи введення воєнного стану в Україні у 2022 році, пріоритетними напрямками роботи Держмитслужби стали:

- Подальше удосконалення чинного законодавства з метою забезпечення потреб у обороноздатності країни.

- Підтримка ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України для Збройних Сил та запобігання використанню товарів під видом гуманітарної допомоги в комерційних цілях.

- Здійснення контролю за правомірністю застосування пільг зі сплати митних платежів та запобігання втрат державного бюджету.

- Контроль за країною походження товарів та заходи митно-тарифного регулювання.

Контроль за країною походження товарів

Моніторинг країни походження товарів та використання відповідного інструментарію для його визначення та контролю має значний вплив на регулювання зовнішньоторговельних відносин. Особливо це стосується процесів, пов'язаних з отриманням легальних пільг щодо звільнення від сплати мита та інших податків на зовнішню торгівлю. Ефективне функціонування цього механізму передбачає його комплексне застосування разом із іншими митними інструментами, такими як митний тариф. Воно становить основу для регулювання та захисту вітчизняних виробників, враховуючи потреби національної економіки в

умовах глобальної економічної інтеграції. Контроль за правильністю декларування країни походження товарів митницями дозволяє також забезпечувати додаткові фінансові потоки, оскільки неврахування цього аспекту може мати значимі фінансові наслідки [7].

У 2021 році додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товарів склали 464,3 мільйона гривень, що на 53% перевищує показник відповідного періоду 2020 року. У 2022 році ця сума зменшилася до 394,6 мільйона гривень. Ця сума на 69,7 мільйона гривень (або 15%) менша, ніж у 2021 році. У 2023 році додаткові надходження склали 453,6 млн грн, що на 59 млн грн (25 %) більше ніж за аналогічний період 2022 року (Таблиця 2.5).

Дані таблиці 2.4 свідчать про активні зміни у підходах до контролю за правильністю декларування країни походження товарів з 2020 по 2023 роки. Зростання додаткових надходжень у 2021 та 2023 роках вказує на ефективну роботу митних органів у ці періоди. Водночас, різке зростання кількості перевірок і непідтверджених преференцій у 2022 році свідчить про посилення контролю або збільшення кількості порушень.

Значне зменшення суми митних платежів у 2023 році порівняно з 2022 роком свідчить про покращення якості декларування та зменшення кількості порушень, що є позитивним показником для економіки. Зменшення кількості непідтверджених преференцій у 2023 році також свідчить про підвищення точності та відповідальності у декларуванні товарів.

Отже, можна зробити висновок, що митні органи змогли значно покращити свою ефективність у виявленні та контролі за порушеннями декларування країни походження товарів, що призвело до стабільного збільшення додаткових надходжень. Проте, необхідно продовжувати роботу над зменшенням порушень і покращенням якості декларування для досягнення стабільних результатів у майбутньому.

Таблиця 2.4

Додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни
походження товарів

	2020	2021		2022		2023	
		-	2021/2020, %	-	2022/2021, %	-	2023/2022, %
Додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товарів, млн. грн.	358,45	464,3	129,53	394,6	84,99	453,6	114,95
Кількість направлених декларацій на перевірку до компетентних органів зарубіжних країн, шт.	9325	10283	110,27	21586	209,91	18278	84,68
- З них не підтверджено преференційний статус походження товарів, шт.	5324	8272	155,37	15071	182,19	3134	20,75
Сума митних платежів, що підлягає сплаті, млн. грн.	85,3	123,1	144,31	164,1	133,31	84,9	51,74

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Відповідно до правил походження міжнародних угод України про вільну торгівлю та статті 45 Митного кодексу України Держмитслужбою у 2023 році до компетентних органів зарубіжних країн направлено на перевірку 18 278 документів про походження, які подавалися при митному оформленні товарів для застосування тарифних преференційній зі сплати мита на загальну суму 635 млн гривень.

У 2023 році органи іноземних країн, відповідно до запитів Держмитслужби, перевірили 4 331 преференційний документ щодо походження товарів, включаючи запити, що надсилалися раніше. З 3 134 документів не було підтверджено преференційний статус походження товарів. Загальна сума митних платежів, що потрібно сплатити, складає 84,9 мільйони гривень (на 01.01.2024 року сплачено до

бюджету 15,1 мільйонів гривень). Аналізуючи ці данні та данні із таблиці 2.4 та рис. 2.11 бачимо тенденцію до значного зловживання учасниками ЗЕД тарифних преференцій. За останні роки понад 70% преференційних документів про походження товару при перевірці статус походження товарів не підтверджується.

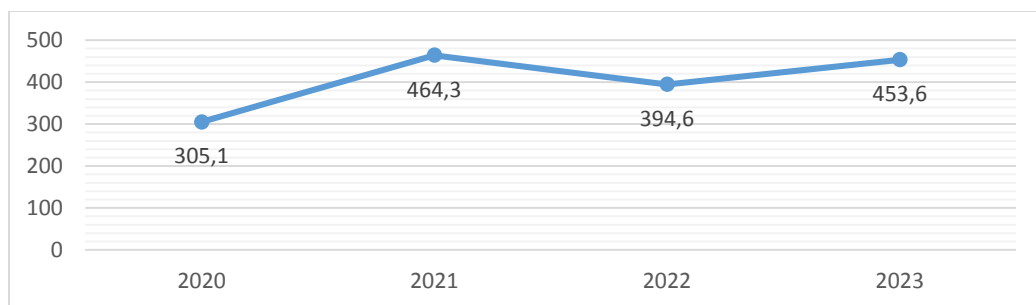

Рис. 2.11 Динаміка додаткових надходжень від контролю за правильністю декларування країни походження товарів у 2020-2023 рр., млн. грн. [21]

Протидія порушенням митних правил

У 2023 році, в ході аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення незаконних методів переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення, які порушують законодавство України щодо митної справи, та в рамках заходів, проведених в умовах воєнного стану, митницями було виявлено 11 935 випадків порушень митних правил. Загальна вартість виявлених порушень становила майже 8,9 мільярда гривень. Порівняно з 2022 роком, кількість виявлених порушень зросла на 7%, а їх вартість збільшилася утричі (Таблиця 2.5).

Протягом 2023 року митницями було розглянуто 3 493 справи щодо порушення митних правил. У результаті було застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 110 мільйонів гривень, з яких 80 мільйонів гривень, або 73%, було спрямовано до держбюджету. Це на 14 разів більше, ніж у 2022 році - зріст на 5%.

До судів було направлено 6 912 справ з приводу порушення митних правил на суму 6,4 мільярда гривень. Після судового розгляду було стягнуто понад 2 мільярди гривень, що перевищує показник минулого року на 10%. За цими справами до державного бюджету було сплачено понад 178 мільйонів гривень зі штрафів (накладених митницею та судом) та від продажу конфіскованого майна.

Таблиця 2.5

Динаміка виявлених порушень митних правил органами Держмитслужби
при розмитненні товарів

	Одиниці виміру	Виявлено порушень митних правил
2019	Кількість, шт.	9442
	Вартість, млрд. грн.	1,96
2020	Кількість, шт.	14 147
	Вартість, млрд. грн.	2,56
2021	Кількість, шт.	28 128
	Вартість, млрд. грн.	2,8
2022	Кількість, шт.	11 098
	Вартість, млрд. грн.	3
2023	Кількість, шт.	11 935
	Вартість, млрд. грн.	8, 9

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Забезпечення ефективної взаємодії між підрозділами Держмитслужби та уповноваженими органами іноземних держав щодо дотримання митного законодавства при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон є одним із пріоритетів у сфері міжнародного співробітництва. Протягом 2023 року Департаментом міжнародної взаємодії було забезпечено співробітництво та обмін інформацією в рамках міжнародних угод з понад 50 митними адміністраціями іноземних держав.

Застосування механізму взаємної адміністративної допомоги є потужним джерелом отримання інформації, яка допомагає запобігти і виявити порушення митного законодавства, розкрити схеми незаконного переміщення товарів та розслідувати митні правопорушення.

У 2023 році було направлено 1450 запитів до митних органів іноземних держав щодо надання взаємної адміністративної допомоги при проведенні перевірок та розслідуванні митних правопорушень. Значна частина запитів була

спрямована до митних адміністрацій суміжних держав (майже 40%) та уповноважених органів держав-членів Європейського Союзу (більше 76%).

У зв'язку зі змінами логістичних шляхів постачання товарів збільшилась активність обміну запитами з митними адміністраціями сусідніх держав, а також країн Європейського Союзу, Туреччини та інших країн.

До митниць Держмитслужби надійшло понад 1600 відповідей від уповноважених органів іноземних держав, які були опрацьовані та направлені для використання.

У результаті отриманих відповідей від митниць Держмитслужби було заведено 1537 справ про порушення митних правил на суму майже 3 906 млн грн, а також встановлено несплату 134 млн грн обов'язкових митних платежів. Показники за 2023 рік, що відображають ефективність міжнародної взаємодії, зросли динамічно порівняно з 2022 роком. Наприклад, через збільшення товарних потоків та налагодження ефективної співпраці з уповноваженими органами іноземних держав зросла чисельність скерованих запитів (на 36%) та отриманих відповідей (більше як на 50%).

Завдяки інформації та документам, отриманим під час міжнародної взаємодії, кількість виявлених правопорушень зросла у 2,5 рази, з 615 справ у 2022 році до 1537 у 2023 році. Вартість предметів правопорушень у цих справах також зросла в 2,8 рази, з 1 354 млн грн у 2022 році до 3 906 млн грн у 2023 році, а встановлені суми несплачених митних платежів зросли в 3 рази.

Значна кількість порушень митного законодавства була виявлена за результатами обміну інформацією з митними органами суміжних держав. Зокрема, за результатами співпраці з митними адміністраціями Республіки Польща та Угорщини було заведено значну кількість справ про порушення митних правил. Ефективною також виявилась взаємодія з митними органами Румунії та Болгарії, що призвело до встановлення фактів незаконного переміщення товарів та несплати обов'язкових митних платежів на значні суми.

Співпраця з митними адміністраціями країн Балтії також виявилася дуже ефективною. Наприклад, у Литві було зафіксовано незаконне переміщення товарів на суму понад 140,5 мільйонів гривень, а в Латвії - на суму 114 мільйонів гривень.

З урахуванням активності чеських компаній як посередників у зовнішньоекономічних операціях, співпраця з митними органами Чеської Республіки була посилена. Це дозволило виявити незаконне переміщення товарів на суму понад 2 253 мільйонів гривень.

Значні успіхи у виявленні нелегальних зовнішньоекономічних операцій були досягнуті завдяки активному міжнародному обміну інформацією з митними адміністраціями Турецької Республіки. Під час цього обміну були виявлені схеми незаконного ввезення товарів на загальну суму 207 мільйонів гривень.

Співпраця з митними органами Німеччини продемонструвала стабільні та результативні показники. Було задокументовано понад 180 фактів порушення митного законодавства щодо незаконного переміщення товарів на суму 105 мільйонів гривень, а також виявлено несплату майже 30 мільйонів гривень обов'язкових митних платежів.

Співпраця з митною адміністрацією Італії виявилася не лише результативною, але й однією з найбільш динамічних та оперативних. Протягом року за результатами взаємодії з митними органами Італії було виявлено незаконне ввезення товарів на суму майже 87 мільйонів гривень.

Співпраця з митними органами Республіки Молдова дозволила встановити близько 80 випадків порушення митного законодавства на загальну суму близько 140 мільйонів гривень. Крім того, співпраця з регіональними підрозділами на українсько-молдавському кордоні призвела до виявлення 394 випадків порушень на суму 328 мільйонів гривень, що стосувалися незаконного переміщення готівкових валютних коштів.

Також важливою була співпраця з митними органами Королівства Данії, Нідерландів, Великобританії, Швеції та інших країн. Ця взаємодія була здійснена в рамках виконання зобов'язань, передбачених міжнародними угодами про взаємну адміністративну допомогу від уповноважених органів іноземних держав та

міжнародних організацій. Загалом, надійшло понад 570 запитів про надання взаємної адміністративної допомоги, з яких понад 95% були успішно розглянуті та отримали відповіді.

Контроль за правильністю визначення митної вартості товарів

Під час виконання контрольних функцій за правильністю визначення митної вартості у 2021 році було досягнуто значного збільшення бази оподаткування на суму 30,43 мільярда. Це призвело до зростання додаткових надходжень до Державного бюджету України на суму 9,75 мільярда гривень (Рис 2.12).

У 2023 році збільшено базу оподаткування на 49,3 млрд гривень. Це дало можливість додатково спрямувати до Державного бюджету України 9,3 млрд грн, що на 46 % більше ніж у 2022 році (додаткові надходження у 2022 році – 6,3 млрд гривень).

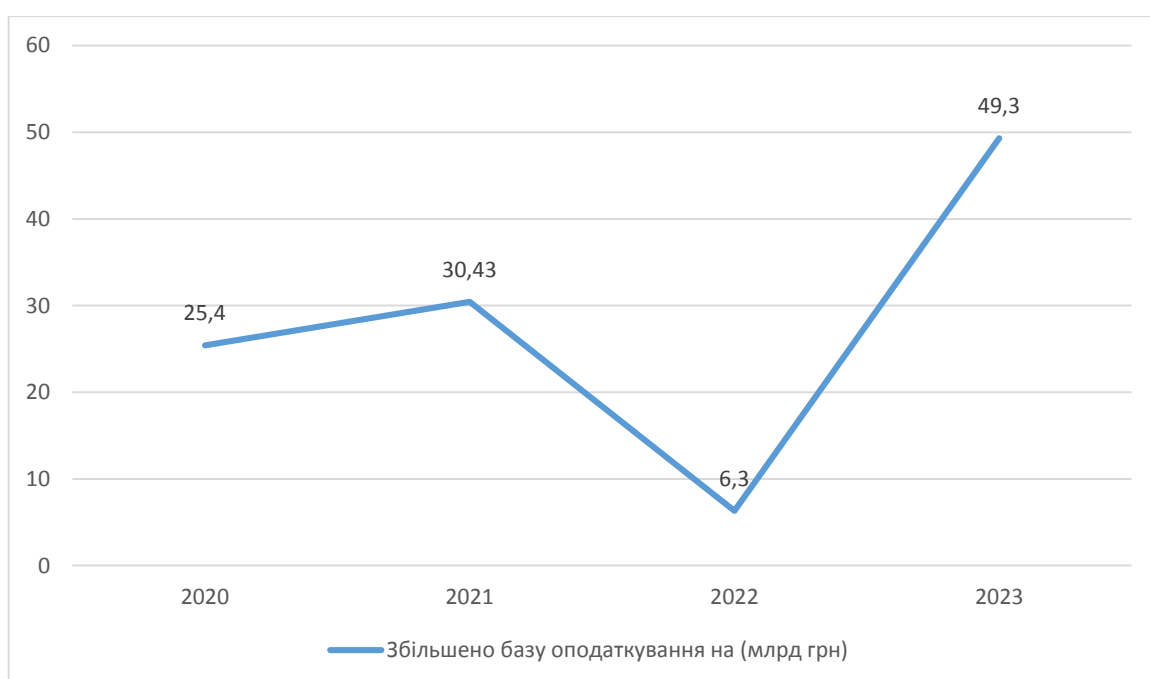

Рис 2.12 Динаміка збільшення митної вартості в результаті митного контролю 2020-2023 рр., млрд грн. [21]

Під час виконання контрольних функцій за правильністю визначення митної вартості та після коригування, проведеного на основі такого контролю, у 2022 році була оброблена база оподаткування у розмірі 219,7 мільярда гривень. Додаткові надходження до Державного бюджету України склали 6,3 мільярда гривень.

В результаті контролю за повнотою бази оподаткування легкових транспортних засобів (за кодом товарної позиції 8703), що ввозилися на митну територію України з території США, були зареєстровані додаткові надходження до Державного бюджету України на суму 519,78 мільйона гривень, завдяки включенню витрат на перевезення та страхування автомобілів з США до митного кордону України.

Протягом 2022 року було підготовлено 565 документів, що стосувалися забезпечення належного контролю з боку митного органу щодо правильності визначення задекларованої митної вартості товарів при їх імпорті в Україну.

Також був проведений щоденний моніторинг митних оформлень для товарів міжнародного торгівельного типу ІМ ЕЕ [48]. Протягом цього періоду до митних органів було направлено 2824 електронних повідомлення про необхідність прийняття заходів належного контролю за задекларованою декларантом митною вартістю.

Протягом 2022 року була проведена робота з наповнення та оновлення профілів ризиків. У тому числі за результатами контролю за повнотою бази оподаткування легкових транспортних засобів (код товарної позиції 8703 згідно з УКТЗЕД), що ввозилися на митну територію України з території США, у 2023 році додаткові надходження до Державного бюджету України за рахунок включення витрат на перевезення та страхування автомобілів з США до митного кордону України збільшились із 519,78 млн грн у 2022 році до 635,1 млн грн у 2023 році.

Також за 2023 рік за результатами моніторингу та аналізу здійснених митних оформлень підготовлено 576 документів щодо необхідності забезпечення належного контролю з боку митниць стосовно правильності визначення задекларованої митної вартості товарів при їх ввезенні на митну територію України. Додаткові надходження до Державного бюджету України за рахунок проведеної роботи з пост-контролю становлять близько 6,9 млн гривень.

Результати роботи у напрямі митного аудиту

Протягом січня-лютого 2022 року підрозділи митного аудиту митниць провели всього 188 документальних перевірок підприємств. У результаті цих

перевірок було виявлено порушення, за які донараховано зобов'язання щодо сплати митних платежів на суму 147,44 мільйонів гривень (див. Таблицю 2.7).

Призупинення проведення документальних перевірок відповідно до Закону України від 24 березня 2022 року № 2142-IX, що стосується внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів, спрямованих на удосконалення законодавства під час дії воєнного стану, призвело до зміни акценту в роботі Департаменту [45].

Основний акцент був перенесений на організацію роз'яснювальної діяльності митниць. Це включало надання консультацій з питань практичного застосування норм законодавства з митної справи відповідно до Митного кодексу України та проведення кампаній щодо добровільної сплати митних платежів у зв'язку із виявленими порушеннями митного законодавства.

Протягом усього 2022 року підрозділи митного аудиту митниць перерахували до держбюджету 56,4 мільйонів гривень. Ця сума розподіляється наступним чином: 13,2 мільйона гривень отримано за результатами документальних перевірок, проведених у 2022 році та попередні роки, та 43,2 мільйона гривень – за результатами роз'яснювальної роботи з метою усунення виявлених порушень [45].

Таблиця 2.6 відображає результати проведення документальних перевірок за три роки: 2020, 2021 та 2022 (січень-лютий). У 2020 році було проведено 651 перевірку, в 2021 році - 868 перевірок, а в перші два місяці 2022 року - 188 перевірок. Згідно з цими даними, спостерігається зростання кількості перевірок з 2020 по 2021 рік на 217 перевірок, що свідчить про активізацію контролюючих органів.

Що стосується донарахованих грошових зобов'язань, то в 2020 році їх сума становила 234,63 млн грн, в 2021 році - 341,88 млн грн, а за січень-лютий 2022 року - 147,44 млн грн. Таким чином, зростання суми донарахувань з 2020 по 2021 рік склало 107,25 млн грн, що відображає підвищення ефективності перевірок. Протягом перших двох місяців 2022 року донараховано 147,44 млн грн, що становить значну частину від попередніх річних показників, вказуючи на можливу

подальшу тенденцію до зростання. Але через військові дії перевірки були призупинені до 1 травня 2024 року.

Сума сплачених коштів після перевірок також зросла. У 2020 році було сплачено 12,21 млн грн, в 2021 році - 29,55 млн грн, а в січні-лютому 2022 року - 56,4 млн грн. Зростання сплати з 2020 по 2021 рік становить 17,34 млн грн, а протягом перших двох місяців 2022 року сплачена сума перевищує показник за весь 2021 рік.

Таблиця 2.6

Результати проведення документальних перевірок

	2020	2021		2022 (січень-лютий)
	-	-	2021/2020, %	-
Кількість перевірок, шт.	651	868	133,33	188
Донараховано грошових зобов'язань, млн.грн.	234,63	341,88	145,71	147,44
Сплачено, млн. грн.	12,21	29,55	242,02	56,4

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Ці дані свідчать про декілька важливих тенденцій. По-перше, збільшення кількості перевірок вказує на посилення контролюючих заходів з боку митних органів. По-друге, зростання суми донарахувань та сплачених коштів свідчить про підвищення ефективності цих перевірок, а також про те, що підприємства почали серйозніше ставитися до виконання своїх зобов'язань після перевірок.

Значне зростання показників у перші два місяці 2022 року може вказувати на посилення боротьби з порушеннями або на більш ефективну роботу контролюючих органів. Якщо тенденція зберігатиметься, 2022 рік може виявитися рекордним за всіма показниками[45].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що документальні перевірки стали більш численними та ефективними, що сприяло збільшенню донарахованих та сплачених сум. Це позитивний сигнал про покращення адміністрування та зменшення фінансових порушень. Проте важливо подальше дослідження, щоб

зрозуміти, чи є ці зміни сталими та як вони впливають на загальний стан фінансової дисципліни в країні.

На момент завершення 2022 року підрозділи митного аудиту митниць опрацьовували 1 618 матеріалів, які містять певні ознаки порушення митного законодавства. Орієнтована сума недоплати митних платежів у цих матеріалах становить 923,76 мільйона гривень. З них підготовлено 835 матеріалів на загальну суму 835,62 мільйонів гривень шляхом складання проектів актів невіїзних документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи.

Результатом аналітично-пошукової роботи та заходів, здійснених в умовах воєнного стану, у 2023 році виявлено 11 935 порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму майже 8,9 мільярда гривень. Це на 7% більше за попередній рік, а вартісний показник збільшився в 3 рази.

У 2 962 справах тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму майже 938 мільйонів гривень.

Також у 2023 році було застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 110 мільйонів гривень. Із цієї суми 80 мільйонів гривень, або 73%, було стягнуто до держбюджету, що на 14% більше, ніж у попередньому році. Митницями передано до суду 6 912 справ про порушення митних правил на суму 6,4 мільярда гривень. Результатом розгляду цих справ стало накладення стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 2 мільярдів гривень, що на 10% більше, ніж у попередньому році.

До державного бюджету перераховано понад 178 мільйонів гривень від стягнутих штрафів та реалізації конфіскованого майна. За результатами проведеної роботи підрозділами митного аудиту спільно з іншими підрозділами митниць у 2023 році до Державного бюджету України надійшло 104,2 мільйона гривень, що в 1,8 рази більше, ніж у минулому році (Рис 2.13).

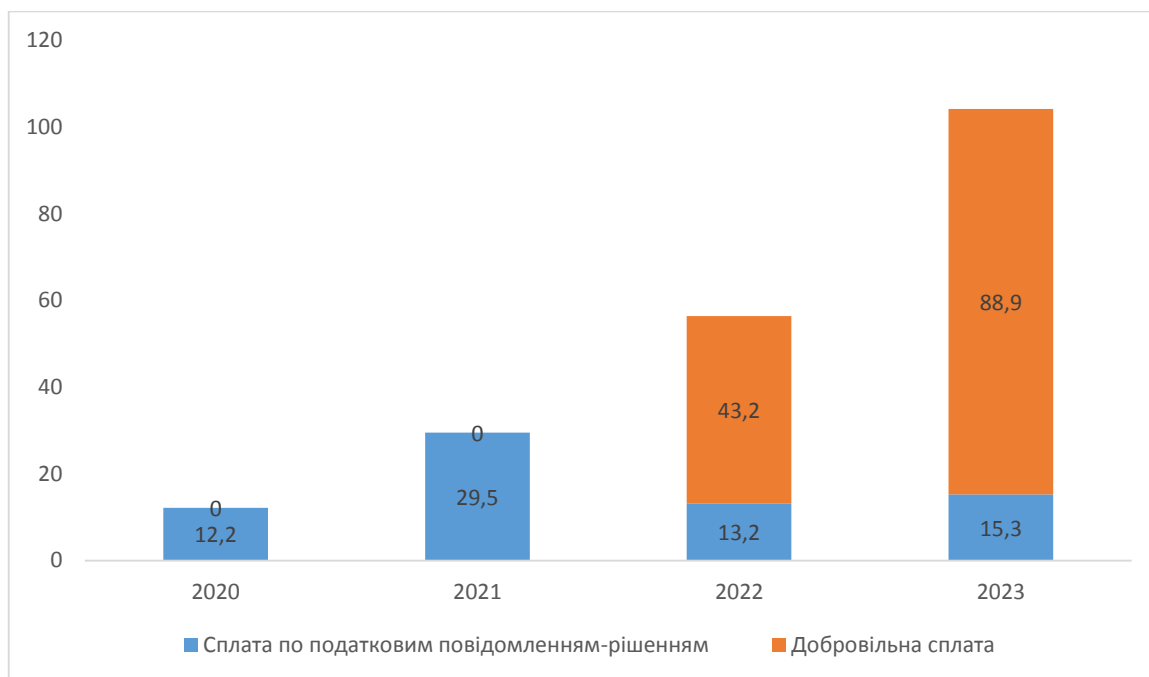

Рис. 2.13 Динаміка сплати митних платежів за результатами роботи підрозділів митного аудиту, млрд.грн. [21]

Аналіз роботи юридичного відділу

Управління митної справи в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання митних правил, контролю за переміщенням товарів через державний кордон, а також у врегулюванні митних спорів та правових питань, що виникають у процесі митного оформлення. Один з важливих підрозділів в митниці - юридичний відділ, який забезпечує правову підтримку та консультації з питань митного законодавства та правової практики.

Основні функції юридичного відділу митниці включають:

- Правові Консультації: Надання консультацій та роз'яснень з питань митного законодавства для працівників митниці, а також для підприємств та громадян.
- Представництво У Судах: Представництво митниці у судових та адміністративних процесах, вирішення судових спорів та захист інтересів митниці в судових інстанціях.
- Правовий Аналіз: Аналіз законодавства, підготовка правових довідок та висновків з питань митного права.

- Участь у Розробці Законопроектів: Участь у розробці та вдосконаленні законопроектів, що стосуються митної справи.
- Контроль за Дотриманням Законодавства: Контроль за дотриманням митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог

Тож, юридичний відділ митниці в Україні є ключовим елементом системи митного контролю та правового забезпечення. Його робота спрямована на забезпечення дотримання митного законодавства, захист прав та інтересів держави, а також на забезпечення прозорості та законності в митній справі.

Аналізуючи таблицю 2.7 можна зазначити, що з кожним роком кількість оскаржень діянь митних органів стає все більше. Кількість справ вирішених на користь митниці корелюється від 15 до 20%.

Оскарження податкових повідомлень-рішень є одним із механізмів контролю за правомірністю дій митних органів. За останні роки ми бачимо тенденцію щодо значного збільшення кількості оскаржень податкових повідомлень-рішень [52].

Такі оскарження свідчать про те, що платник податків не погоджується з прийнятим рішенням митного органу і вважає його необґрунтованим або неправомірним. Це, як мінімум, може бути результатом розбіжності у тлумаченні митного законодавства, помилок у обчисленні податків або порушень процедурних вимог під час його застосування.

Оскарження про країну походження складають менше 1% від загальної кількості оскаржень. Це свідчить проте, що у законодавстві нема розбіжностей у тлумаченні митного законодавства, також свідчить про ефективність та довіру до системи митного контролю.

Таблиця 2.8 відображає динаміку відкритих судових проваджень за позовами до митних органів та частку справ, вирішених на користь позивачів з питань коригування митної вартості товарів. У 2021 році було відкрито 3 703 судових провадження, в 2022 році їх кількість зросла на 122% до 8 224, а в 2023 році ще збільшилася до 10 823 (на 32 % відносно 2022 року). Це свідчить про значне збільшення кількості позовів до митних органів за останні три роки.

Таблиця 2.7

Структура відкритих судових проваджень за позовами до митних органів

	2021		2022		2023	
	Кількість справ, шт	Вартісний показник (тис грн)	Кількість справ, шт	Вартісний показник (тис грн)	Кількість справ, шт	Вартісний показник (тис грн)
Оскарження податкових повідомлень-рішень	218	162 620	517	415 726	_*	_*
Оскарження рішень про коригування митної вартості товарів	2892	664 380	5900	1 528 156	9182	2 483 258
Оскарження класифікаційних рішень	129	10 168	471	66 792	390	68 946
Оскарження рішень про країну походження	2	1079	10	1 616	_*	_*
Оскарження відмови у наданні податкових пільг	8	5 408	47	8 517	_*	_*
Про повернення з держбюджету сплачених податків	45	20525	144	110 243	145	213 262
Про стягнення збитків, спричинених здійсненням (не здійсненням) митного контролю та оформлення	34	17 120	80	35 882	87	56 263
Інші спори, пов'язані із здійсненням митного контролю та оформлення	267	75 692	661	1 442 768	625	1 487 567
Справи щодо проходження публічної служби	108	419 350	394	28 566	394	13 014
Сума	3 703	1 376 343	8 224	3 638 265	10 823	4 322 310
Вирішено справ на користь митного органу	533	154 266	630	1 433 362	641	179 293
Вирішено справ не на користь митного органу	3 259	872 384	2 264	562 360	3 483	1 029 224

*у звіті за 2023 рік данні не зазначені

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Таблиця 2.8

Структура відкритих судових проваджень за позовами до митних органів
про коригування митної вартості товарів

	2021	2022		2023	
	-	-	2022/2021, %	-	2023/2022, %
Кількість відкритих судових проваджень за позовами до митних органів, шт.	3 703	8 224	222,09	10 823	131,6
Кількість вирішених справ на користь позивачів із питань про коригування митної вартості товарів, шт.	2048	1555	75,93	2728	175,43
Частка вирішених справ на користь позивачів із питань про коригування митної вартості товарів, %	55,31	18,91	-	25,21	-

*Примітка: Складено автором на основі [21].

Щодо вирішення справ на користь позивачів, то в 2021 році було вирішено 2 048 таких справ, в 2022 році їх кількість зменшилася до 1 555, а в 2023 році знову зросла до 2 728. Таким чином, спостерігається коливання у кількості позитивних для позивачів рішень, зменшення в 2022 році та значне зростання в 2023 році.

Частка вирішених справ на користь позивачів у відсотках від загальної кількості позовів значно коливається протягом цих трьох років. У 2021 році ця частка становила 55,31%, що є досить високим показником. В 2022 році частка різко впала до 18,91%, що може свідчити про вплив військових дій в країні. В 2023 році частка дещо зросла до 25,21%, але все одно залишилася значно нижчою, ніж у 2021 році.

Ці дані дозволяють зробити декілька важливих висновків. По-перше, різке зростання кількості судових проваджень може вказувати на збільшення конфліктів між митними органами та імпортерами щодо митної вартості товарів. По-друге, коливання частки вирішених на користь позивачів справ пов'язане з різними факторами, включаючи вплив військових дій в країні, що призвели до зміни судової практики, змін у законодавстві та змін у поведінці митних органів. Військові дії

створили додаткові труднощі та невизначеність у митній сфері, що вплинуло на кількість і характер позовів, а також на рішення судів.

Зменшення частки вирішених на користь позивачів справ у 2022 році до 18,91% може вказувати на більш суворе ставлення судів до позовів проти митних органів. Проте, підвищення цього показника до 25,21% в 2023 році може свідчити про те, що частина справ все ж таки має обґрунтованість або ж митні органи почали частіше визнавати помилки.

Загалом, аналіз таблиці свідчить про необхідність подальшого моніторингу та дослідження причин зростання кількості судових проваджень і змін у частці вирішених справ на користь позивачів. Це важливо для розуміння ефективності роботи митних органів, а також для визначення можливих напрямків покращення законодавчої та судової практики у цій сфері.

Також протягом аналізованого періоду (Таблиця 2.8) спостерігається відносно сталий відсоток справ виграних на користь митного органу і виграних не на користь митного органу.

Більшість рішень, які не виходять на користь митного органу, стосуються справ, де оскаржуються рішення щодо коригування митної вартості та визначення коду товару (Таблиці 2.8; 2.9). При вирішенні таких справ рекомендоване наступне:

- Якщо існують обґрунтовані сумніви у достовірності поданих декларантом відомостей, митний орган повинен обґрунтувати ці сумніви та вказати конкретні обставини, які їх викликали.

- Наявність обґрунтованих сумнівів є обов'язковою умовою для витребування додаткових документів, які можуть розвіяти ці сумніви.

- Необхідно витребувати лише конкретні документи, які дозволяють перевірити правильність задекларованої митної вартості, а не всі, які передбачені законом (згідно зі статтею 53 МКУ).

- Робота системи АСАУР є лише рекомендацією для митного органу та не може бути безумовним підґрунтям для відмови в оформленні товару за заявленою митною вартістю.

- Серед причин, які також можуть вплинути на вирок не на користь митних органів, слід відзначити висновки ВАСУ, викладені у Довідці про узагальнення практики застосування адміністративними судами положень МКУ в редакції від 13 березня 2012 року, які рекомендовано для врахування адміністративним судам.

2.2 Моніторинг результатів справляння митних платежів по Одеській області

Показники комплексної оцінки митниці є важливим інструментом для оцінки її ефективності та рівня функціонування. Оцінка митниці за допомогою комплексних показників дозволяє здійснювати аналіз різних аспектів роботи митного органу та визначати його сильні та слабкі сторони. Ось деякі важливість таких показників:

1. Ефективність митного контролю: Комплексні показники дозволяють оцінити ефективність митного контролю, виявити та усунути можливі порушення, а також забезпечити дотримання митних правил та законів.
2. Забезпечення безпеки: Оцінка митниці за допомогою комплексних показників дозволяє визначити її здатність забезпечувати безпеку державного кордону та запобігати незаконним перетинам кордону та контрабанді.
3. Сприяння економічному розвитку: Через комплексну оцінку митниці може виявити проблемні сегменти в митному процесі та вдосконалити їх, щоб сприяти збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі та економічному розвитку країни.
4. Підвищення прозорості та відкритості: Комплексна оцінка митниці допомагає забезпечити прозорість та відкритість у діяльності митного органу, що в свою чергу підвищує довіру до нього як до важливого органу державного управління.
5. Співпраця з міжнародними партнерами: Оцінка за комплексними показниками дозволяє встановити відповідність митниці міжнародним стандартам та нормам, що сприяє поглибленню співпраці з міжнародними партнерами та розвитку міжнародних торговельних відносин.

Усі ці аспекти підкреслюють важливість комплексної оцінки митниці як інструменту для підвищення її ефективності та відповідності вимогам сучасного митного управління.

Як ми бачимо в таблиці 2.10 (Додаток Д), загальна тенденція показників Одеської митниці є позитивною. Окрім, як вже вище згадувалось, частки вирішених на користь митниць судами різних інстанцій справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів та їх посадових осіб. Навіть у 2022 році система оцінювання ефективності здійснення митного аудиту в Одеській області оцінювалася в 5 балів з 6, що є чудовим показником навіть незважаючи на введення воєнного стану в Україні.

Тож, статистика свідчить про значні проблеми у питаннях із визначенням митної вартості. Аналізуючи статистичні данні як по Україні, так і по Одесі і по Одеській області, було зроблено висновки, що в законодавстві є деякі неузгодженості, якими зловживають учасники ЗЕД і порушують законодавство чисельними способами. Навіть у таких випадках вони оскаржують цілком обґрунтовані коригування митниці у вищих інстанціях (судах), але все одно програють справи, що доводить правомірність діянь митниці [25].

Так, на прикладі розглянемо підприємство «АБВ», яке оскаржувало рішення про коригування митної вартості, яке винесла Одеська митниця.

З метою митного оформлення товару, декларантом до відділу митного оформлення №3 митного поста «Одеса - Центральний» Одеської митниці ДФС подана електронна вантажна митна декларація №UA500030/0000/000000 (Додаток В), Митна вартість визначається за основним методом на основі ціни контракту та документів, що підтверджують вартість товару. Ці документи включають зовнішньоекономічний контракт, рахунок-проформу, рахунок-фактуру, прасли, коносамент, сертифікат походження товару, банківські документи, розрахунок ціни, експортну декларацію та інші відповідні документи.

Одеська митниця ДФС відмовила у прийнятті митної декларації та склала картку відмови на основі розгляду декларації №UA500030/0000/000000 (Додаток Е) та доданих до неї документів. Зокрема, було ухвалено рішення щодо зміни

митної вартості товарів (Додаток Ж), а також відмовлено у процедурі митного оформлення для випуску або пропуску товарів, а також комерційних транспортних засобів.

Згідно з матеріалами справи, під час контролю правильності визначення митної вартості товарів Одеською митницею ДФС та перевірки поданих документів для підтвердження митної вартості товарів, виявлено, що представлені декларантом документи містять розбіжності. Зокрема, на момент оформлення митної декларації країни відправлення коносаменту ще не існувало.

Декларанту було запропоновано відповідно до пункту 3 статті 53 Митного кодексу України надати протягом 10 календарних днів додаткові документи для підтвердження заявленої митної вартості, якщо такі є в наявності. Ці документи включають виписку з бухгалтерської документації, каталоги виробника товару, висновки щодо якісних та вартісних характеристик товарів, підготовлені спеціалізованими експертними організаціями, а також інформацію від біржових організацій про вартість товару або сировини.

ТОВ "АБВ" відмовилося надавати додаткові документи на вимогу митного органу, зокрема каталоги виробника товару без цін, переклад декларації країни відправлення та листи від постачальника, посиляючись на їх відсутність.

Оскільки, подані позивачем разом з митною декларацією №UA500030/0000/000000 документи містили зазначені вище розбіжності та позивачем не надані додаткові документи, Одеською митницею ДФС була складена картка відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення під номером UA500030/0000/000000. Також було прийнято рішення про коригування митної вартості товарів за допомогою третього методу визначення митної вартості. Це рішення було прийнято на підставі розбіжностей у документах, представлених для митного оформлення товару, та даних бази ЄАІС щодо розмитнення подібних товарів за ціною, відмінною від заявленої у митній декларації №UA500030/00000/000000.

ТОВ "АБВ" не погодилося з рішеннями митного органу і звернулося до суду, вимагаючи визнання дій відповідача незаконними та скасування оспорюваних рішень щодо коригування митної вартості товарів та відмови у прийнятті митної декларації, а також у справах митного оформлення випуску або пропуску товарів та комерційних транспортних засобів.

Але суд постановив, що дії митного органу щодо відмови в застосування митної вартості, заявленої ТОВ « АБВ» (далі позивач), за першим методом митної оцінки – за ціною договору, правомірними, картку відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного та рішення про коригування відповідачем митної вартості за вищезазначеною партією товару такими, що скасуванню не підлягають, з огляду на наступне [30].

Відповідно до положень ст. 57 Митного кодексу України основним методом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є перший метод - за ціною договору (вартість операції). Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу відповідно до норм цього Кодексу.

Відповідно ст. 54 Митного кодексу України орган доходів і зборів може відмовити у митному оформленні товарів за заявленою декларантом або уповноваженою ним особою митною вартістю виключно за наявності обґрунтованих підстав вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі, у разі неподання декларантом або уповноваженою ним особою документів згідно з переліком та відповідно до умов, зазначених у частинах другій - четвертій статті 53 цього Кодексу, або відсутності у цих документах всіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, чи відомостей щодо ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари.

У даному випадку, під час здійснення контролю Одеською митницею ДФС правильності визначення митної вартості товарів, що надійшли на адресу позивача,

та перевірки поданих документів для підтвердження цієї вартості разом з ВМД №UA500030/00000/00000, встановлено, що на момент оформлення митної декларації країни відправлення коносаменту ще не існувало.

В матеріалах справи також міститься коносамент, який надавався до митного органу разом з ВМД №UA500030/00000/000000, однак матеріали справи не містять будь-яких інших коносаментів з іншою датою та такий коносамент до митних органів не надавався, в листі відправника товару з роз'ясненням цих обставин не зазначена дата складання лінійного коносаменту, який за твердженнями позивача зазначений в інвойсі та експортній декларації.

Таким чином, виявлена розбіжність в поданих документах позивачем ні під час митного оформлення товару ні під час розгляду справи в суді не була спростована та не було доведено наявності іншого коносаменту, дані про який зазначені в інвойсі та експортній декларації, а ті докази які є в справі свідчать про наявність одного коносаменту, складеного пізніше ніж оформлені інвойс та експортна декларація [49].

При цьому, на вимогу митного органу ТОВ «АБВ» не надані додаткові документи, а наданий каталог виробника товарів не містить ціни товару, тобто, позивачем розбіжності не спростовані, що є підставою для відмови позивачу у розмитненні товару за першим методом – за ціною контракту.

При цьому, відповідачем проаналізована цінова інформація баз даних АСМО «Інспектор» та ЄАІС ДФС, з якої вбачається, що митна вартість подібних (аналогічних) товарів, митне оформлення яких здійснено ТОВ «АБВ» в минулих роках по товару №1 є більшим і складає 144,45 доларів США за одиницю товару ніж заявлено декларантом – 130,50 доларів США.

Отож, у задоволенні позову Товариства з обмеженою відповідальністю «АБВ» до Одеської митниці ДФС (65078, м. Одеса, вул. Гайдара, 21-а, код ЄДРПОУ 39441717) про визнання протиправними дій Одеської митниці ДФС щодо відмови у застосуванні митної вартості, заявленої ТОВ «АБВ», за першим методом митної оцінки - за ціною договору щодо товарів які імпортуються, скасування картки відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску

товарів, транспортних засобів комерційного призначення №UA500030/0000/00000, визнання протиправним та скасування рішення про коригування митної вартості від dd.dd.dddd року № UA500030/0000/000000/0- було відмовлено (Додаток 3).

Підводячи підсумки вищевикладеного аналізу справляння митних платежів як по Одеській області, так і в загальному розумінні України, можна зробити наступні висновки. Аналіз показав надходження значного обсягу коштів до Держбюджету як в Одеській області, так і в цілому по Україні від митних структур. Навіть незважаючи на повномасштабне вторгнення росії на територію України, показники справляння митних платежів зазнали порівняно не дуже сильного провалу. У 2022 році, звісно, спостерігалось заниження результативності діяльності Держмит служби, але вже у 2023 році стан стабілізувався до рівня довоєнного часу (2021 року). Негативний вплив Держмит служба мала не тільки через війну. Значні труднощі як і імпорту, так і експорту товару завдали блокування польськими перевізниками автомобільних шляхів під'їзду до пунктів пропуску через державний кордон України. Також негативний вплив вже багато років спричиняє коригування митної вартості товарів. На прикладі ТОВ «АБВ» ми побачили, як учасники ЗЕД, через недостатню регуляція у цьому напрямку в національному митному законодавстві ухиляються від сплати митних платежів у повному обсязі. Отож, доходимо висновків, що аналіз митних платежів є важливим інструментом для розуміння зовнішньоекономічних відносин та ефективності митної системи, що допомагає у вдосконаленні економічної політики та забезпеченні стабільного розвитку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ КОНТРОЛЮ ЗА ВИЗНАЧЕННЯМ МИТНОЇ ВАРТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1 Імплементация сучасних заходів митної політики в Україні

Сучасна митна політика в Україні в основному базується на співпраці з іншими країнами, зокрема у сфері митної діяльності. Взаємодія у митних питаннях спрямована на вирішення економічних, організаційних та правових аспектів.

Важливо враховувати, що інші країни також розуміють значення міжнародної співпраці у сфері митної політики для регулювання переміщення товарів та цінностей через кордон. Однією з основних тенденцій є наближення співпраці з Європейським Союзом, що відображається на внутрішній інституційній базі. Проте, важливо зберегти національні інтереси під час реалізації митної політики, оскільки це може вплинути на різні сфери життя країни, включаючи торгівлю, економіку, військові та технологічні аспекти. Україна, хоча й інтегрується до європейських стандартів, повинна бути обережною у цьому питанні.

Важливо визначити ключові заходи тарифної політики щодо зовнішньоторговельних відносин з країнами-учасниками митного союзу Європейського Співтовариства та оцінити вплив такої співпраці на національну економіку.

Сучасна митна політика України акцентується на гармонізації законодавства з міжнародними стандартами та договорами, що значно впливає на роботу митних органів та забезпечує краще дотримання митних правил. Країна бере активну участь у міжнародних угодах, що відображається на поточних реформах у сфері митного законодавства. Крім того, Україна активно співпрацює з різноманітними європейськими організаціями, що стосуються культури, спорту, науки, освіти та технологій.

Партнерство між Україною та Європейським Союзом у митній сфері стає все важливішим. З часом країни ЄС можуть стати найбільшими торговельними партнерами України. Цей шлях буде визначатися внутрішньою політикою.

Основна мета СОТ - створення системи міжнародних торговельних відносин і сприяння лібералізації міжнародної торгівлі [27].

Членство України у СОТ відкрило нові можливості для розвитку національної економіки, особливо у покращенні торговельно-економічних зв'язків з країнами-членами ЄС. Один з таких партнерів - Польща. Головною рисою митниці Польщі є постійна співпраця з Європейським Союзом. Основне завдання польської митниці - контроль цілей та обсягів міжнародної торгівлі, виконання внутрішніх і міжнародних митних правил, управління валютними операціями.

Тож, для України вдосконалення митного адміністрування передбачає перегляд міжнародного права, особливо у зв'язку з питанням спільного митного контролю на українсько-польському кордоні.

Сучасна митна діяльність в Україні - це комплекс заходів, які спрямовані на втілення основних принципів митної політики. Головні інструменти митної політики - це митний контроль, митне оформлення, а також ліцензування та тарифні обмеження. Здійснення цих функцій покладається на Державну митну службу України і вимагає ефективної діяльності персоналу на різних рівнях служби. Орієнтиром для тарифної політики може бути концептуальна ідея, на основі якої визначається напрямок тарифної політики. Слід зауважити, що чинна тарифна політика все ще знаходиться на стадії розробки, і цей процес спричинений потребами суспільства.

Колись головною метою митниці було збирання митних платежів для держбюджету. Тепер митна політика зазнає змін і потребує комплексного підходу до визначення завдань митних органів України. Крім того, вона має сприяти утвердженню єдності по всій країні щодо різних аспектів життя, таких як гуманітарні, економічні, торговельні та науково-технічні.

Основні напрями розвитку сучасної митної політики:

- 1) Створення сприятливих умов для ввезення товарів на територію України.
- 2) Покращення спілкування між митними службами та учасниками зовнішньої торгівлі.

3) Боротьба щодо зменшення ввезення неякісних товарів на територію України.

4) Впровадження новітніх технологій для автоматизації робочих процесів та покращення митних послуг [28].

Є кілька факторів, які можуть впливати на розвиток митних відносин [8]:

- Об'єднання митних бар'єрів і комунікаційних функцій.
- Узгодження митних систем України з системами держав-членів Європейського Союзу.
- Оновлення підходу до митного адміністрування та впровадження нових електронних засобів обробки інформації [53].
- Покращення основних технічних засобів для збільшення якості та кількості об'єктів митного контролю.

Поміж іншого, коли ми розробляємо стратегічні та тактичні заходи у митній сфері, ми маємо враховувати формування нових ринкових зв'язків. Це дозволяє забезпечити захист наших національних економічних інтересів та сприяти інтеграції України у світове господарство. На сьогоднішній день, сучасні нетарифні обмеження на митних кордонах включають імпорتنі квоти, антидемпінгові закони, «добровільні» експортні обмеження та адміністративні правила. Ці обмеження встановлюються країнами для регулювання ввезення товарів на їх митні території. Наразі багато розвинених країн встановлюють нові обмеження на імпорт чорних металів, електротехнічного та транспортного обладнання, а також сільськогосподарської продукції. Інтеграція національної економіки з Європейським Союзом відбувається за допомогою зв'язків між країнами та різними міжнародними організаціями [11].

Одним із пріоритетів у митних відносинах між Україною та Європейським Союзом є створення Митного союзу, що впливає з головної мети Маастрихтського договору. На сьогоднішній день Європейський Союз функціонує як митна система, яка контролює імпорт товарів і сприяє їх вільному переміщенню в межах Союзу.

Лібералізація міжнародних економічних зв'язків, яка супроводжується інтеграцією до країн Європейського Союзу, впливає на перебудову економічних процесів в нашій країні та визначає напрямки митної політики. В цьому контексті важливе значення мають такі кроки:

- 1) Позбавлення фізичних перешкод для вільного руху всіх факторів виробництва.
- 2) Узгодження технічних стандартів зі стандартами Євросоюзу та встановлення відповідних норм.
- 3) Відкриття ринків державних замовлень для більшого конкурентного середовища.
- 4) Зменшення податкових бар'єрів для полегшення обміну товарами та послугами. [29].

Немитні заходи допомагають подолати різноманітні перешкоди, такі як митні процедури на кордоні, контроль імпорту, а також сприяють лібералізації імпортних обмежень. Вони також включають у себе встановлення стандартів огляду товарів і транспортних засобів, перехід на єдиний стандарт статистичної звітності, узгодження технічних стандартів та дотримання санітарних та ветеринарних правил.

У розвитку митної політики важливі такі напрямки:

- Адаптація митних відносин до нових економічних процесів, зокрема у напрямку комп'ютеризації.
- Розвиток мережі навчальних центрів для підвищення кваліфікації працівників митних органів.
- Вивчення досвіду країн-партнерів з метою застосування їхніх кращих практик у власній діяльності.
- Співпраця з іншими країнами у боротьбі з контрабандою.

Однією з перешкод загальної інтеграції інформаційних технологій у митну систему є наявність технічних проблем. Вирішення цих проблем дозволить використовувати сучасні інструменти митної політики, такі як система контролю

експорту та імпорту товарів, система транзиту, реєстрації та ідентифікації суб'єктів господарювання, а також система уповноважених економічних операторів.

Для України дуже важливо провести модернізацію інфраструктури, особливо у зв'язку з її тісною співпрацею з країнами-членами Європейського Союзу. Ще одним напрямком розвитку митних відносин є впровадження так званої "електронної митниці" для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Цей інструмент сприяє ефективній комунікації між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами, а також з національними адміністративними органами.

Серед сучасних заходів митної політики активно впроваджується електронне декларування, яке охоплює не лише товари, а й транспортні засоби. Це створює безпаперове середовище у митницях і міжнародній торгівлі, що є важливим етапом у впровадженні єдиного електронного митного простору.

Одним із основних завдань сучасної митної політики України є створення конкурентоздатного середовища як у національній економіці, так і на міжнародному рівні. Це передбачає збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників, що впливає на загальний рівень добробуту та процвітання країни, а також розвиток конкурентоспроможних галузей на міжнародному ринку. Важливо зазначити, що в сучасних міжнародних відносинах спостерігається певне лібералізація митних відносин, проте елементи протекціонізму також залишаються актуальними, особливо у контексті інтеграції України у світовий економічний простір за допомогою сучасних митних стратегій [27].

Зараз митна політика України повинна вирішувати численні завдання, пов'язані з застосуванням митного законодавства. Це означає не лише урахування іноземного досвіду у цій сфері та адаптацію до наших економічних, соціальних і політичних реалій, але й перегляд підходів до контролю за оподаткованою вартістю товарів [17]. Цей оновлений підхід має свої переваги, серед яких можна виділити гармонізацію митних процедур, скорочення часу на реєстрацію товарів, встановлення презумпції невинуватості для декларантів, можливість висловлювати

аргументи стосовно митної вартості товарів та більш прозорий розрахунок податкових зобов'язань.

У роботі митної служби важливі такі аспекти: регулювання міжнародної торгівлі, контроль валютних операцій та митне регулювання відповідно до внутрішніх та міжнародних норм. Сучасна митна політика включає в себе ряд систем, таких як реєстрація та ідентифікація суб'єктів господарювання, контроль імпорту та експорту, системи уповноважених економічних операторів і транзитні системи. На сьогоднішній день вплив на митну політику суттєво змінюється через поєднання бар'єрної та контактної функцій, розвиток співпраці та гармонізації, покращення управління та впровадження нових технологій.

У контексті інтеграції держав-членів Європейського Союзу, стратегічними напрямками митної політики є наступні: вивчення та адаптація передового міжнародного досвіду, усунення фізичних бар'єрів, гармонізація технічних стандартів та розробка ліберальних ринкових умов. У рамках такої стратегії, важливими є вдосконалення оцінки ефективності митних служб, розвиток систем навчання для персоналу, спільна боротьба з контрабандою та підвищення ролі митних відносин. Особливу увагу приділяється перетворенню контролю за митною вартістю, що включає узгодження декларованої вартості товарів, спрощення процедур митного оформлення, скорочення часу на проведення митних операцій та забезпечення прав декларанта [10].

Однак деякі вчені, зокрема Т.С.Тоцька, вказують на важливість країни походження товару як одного з ключових критеріїв для контролю за митною вартістю. Для ефективного державного регулювання цього процесу потрібна докладна інформація у таких напрямках:

- система контролю за митною вартістю у країні експорту;
- аналіз зовнішнього ринку та отримання цінової інформації щодо конкретних товарів, які імпортуються в Україну;
- урахування економічного та політичного стану та розвитку країни-експортера, які можуть впливати на вартість товарів;

- аналіз економічної політики країни, що визначає певну поведінку експортерів;
- врахування особливостей бухгалтерського обліку та ціноутворення;
- оцінка розвитку різних промислових секторів, які визначають типовий експорт товарів з даної країни, включаючи назви виробників та інше [18].

Після аналізу вищесказаного, варто відзначити, що активний розвиток інформаційних технологій та тісна співпраця з країнами-членами ЄС впливають на формування сучасної митної політики України. Ця політика має ґрунтуватися на ефективних управлінських рішеннях щодо зовнішньоекономічних зв'язків, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Міжнародний досвід свідчить, що інтеграція інформаційних технологій є ключовим чинником у формуванні сучасної митної політики, зокрема в контексті впровадження системи "електронної митниці". Це один з головних напрямків удосконалення митно-тарифного регулювання [23].

3.2 Зарубіжний досвід проведення контролю за визначенням митної вартості та його адаптація в Україні

У контексті реформування митної системи України у напрямку гармонізації національного податкового середовища з європейськими стандартами і правилами митної політики, важливо враховувати та використовувати ефективний досвід країн Заходу. Податкові проблеми, що виникають у країнах Європейського Союзу та в Україні під час економічних криз, разом із наслідками та пов'язаними з цим бюджетними витратами, зумовлюють необхідність великої залежності від державних доходів.

З цього приводу, одним із ключових завдань є логічний та якісний процес формування, організації та управління фінансовими відносинами з метою максимізації митних надходжень до бюджету та підвищення суспільного добробуту. Це можна досягти за допомогою конкретних методів та способів впливу

на платників податків. Основними аспектами, що визначають ефективність цього процесу, є [15]:

- правова база, що регулює процес сплати митних платежів;
- організація цього процесу;
- управління процесом сплати митних платежів.

Головною метою Держмитслужби є забезпечення того, щоб платники внесли ПДВ, акцизний збір і митні платежі у бюджет. Оцінка того, наскільки ефективно адмініструються митні платежі, проводиться за допомогою двох основних показників: фінансової ефективності оподаткування та вартості адміністрування.

Ці показники вважаються ключовими в оцінці ефективності митного адміністрування. Важливість цього процесу полягає в якості податкового законодавства, його точності, стійкості, зрозумілості, узгодженості нормативних актів, оперативності ДПС та митних органів, а також рівня та якості взаємодії з платниками податків. Технологія податкового менеджменту безпосередньо впливає на оптимальність податку.

Таким чином, прямуючи до ЄС, Україні слід звернути увагу на досвід податкового адміністрування країн-членів ЄС, зокрема [29]:

1. В акценті діяльності податкових органів переважно стоїть боротьба з непорядними платниками податків, які, хоч і зареєстровані як платники відповідного податку, ухиляються від його сплати. Також важлива робота із суб'єктами господарювання, які не є на обліку, що суттєво відрізняється від підходу Державної митної служби України, де переважно здійснюється контроль за зареєстрованими платниками податків.

2. Робота з платниками митних платежів організована у вигляді системи взаємовідносин між платником та митними органами, які виступають у ролі надавачів послуг. І лише після цього вступає в дію інспектор-контролер (на відміну від підходу в Україні, де митні органи переважно діють як контролери).

Це вкрай важливо, оскільки такий підхід переносить сферу оподаткування, а саме відносини між платниками податків і зборів, на зовсім новий рівень якості. У ЄС платники митних платежів можуть звертатися до податкової служби незалежно

від того, де вони перетинають кордон, що вкрай зручно для клієнтів. Крім того, платник має можливість отримати інформацію та роз'яснення щодо сплати митних платежів та чіткого фіксування цього процесу.

У сучасній Україні ефективність митниці оцінюється за результатами, оскільки головною метою роботи митниці є максимізація вилучення коштів та застосування максимальних штрафів незалежно від обставин. Проте, сервісні функції, які забезпечують ефективну та якісну роботу митниці, також є не менш важливими, ніж адміністративні:

- Навчання клієнтів митних органів та їхніх працівників з адаптації та використання податкового законодавства, правильного застосування та пояснення його основних принципів.

- Виховання культури сплати митних платежів серед платників податків.

- Надання консультацій клієнтам податкової служби щодо податків та митних платежів, які вони зобов'язані сплачувати до бюджету.

У країнах Європейського Союзу велика увага приділяється питанню, як покращити дії платників митних податків. Щоб підвищити рівень добровільних сплат та відповідальності перед митними органами, застосовуються різноманітні заходи. Ці заходи включають [29]:

- Сприяння добровільному та свідомому дотриманню законодавства з оподаткування та формуванню моральної поведінки платників.

- Проведення відкритої інформаційної кампанії щодо використання сплачених податків.

- Публікація списків недобросовісних платників митних платежів.

- Співпраця з університетами для навчання молоді питанням оподаткування.

- Використання сучасних технологій для полегшення управління сплатою митних платежів.

- Впровадження процесів податкового менеджменту з урахуванням психологічних та поведінкових аспектів.

3. Існує ще один дієвий спосіб поліпшення управління митними платежами у країнах ЄС - це використання системи єдиного рахунку для сплати податків. Така

система вже успішно застосовується у країнах, таких як Бельгія, Велика Британія, Данія та Швеція. Її простота та легкість роблять її вельми популярною серед податкових органів та платників. Основна перевага полягає в тому, що платник може здійснити всі необхідні платежі, відправивши лише одне платіжне доручення. Це спрощення допомагає уникнути помилок та забезпечує податковим органам точну та повну інформацію про митні платежі.

Отже, коли ми порівнюємо системи податкового адміністрування країн ЄС та України, стає очевидною потреба в оптимізації нашої митної системи відповідно до стандартів ЄС. Особливо надмірним і неефективним є адміністрування податку на додану вартість для імпортованих товарів в Україну. Проте, вже були зроблені кроки у напрямку спрощення цієї системи. По-перше, найбільш перспективним шляхом у реформуванні адміністрування ПДВ є створення та розвиток системи електронного адміністрування. Цей процес розпочався з впровадженням Електронного кабінету платника податків з 5 грудня 2013 року, що дозволило платникам податків подавати звітність до Держмитслужби онлайн.

Цей підхід, який вже добре зарекомендував себе та є поширеним серед платників податків у розвинених країнах, надав українським платникам ПДВ на імпортні товари кілька переваг:

- Зменшення витрат часу та коштів на придбання відповідних форм.
- Можливість автоматичного виявлення помилок у документах, які подаються до податкових органів.
- Автоматичне оновлення звітності при запровадженні нових форм декларацій.
- Скорочення часу перевірки поданих документів для відшкодування ПДВ та своєчасна відшкодування запитаних сум.
- Забезпечення конфіденційності інформації.
- Підвищення ефективності обробки даних.

Сьогодні понад 60 країн світу використовують систему електронного звітування про сплату податків. Кожна країна формує свою систему відповідно до своїх потреб і стратегій. Наприклад, в Словенії електронна система звітування

переважно використовується для подання заявок на повернення ПДВ при торгівлі між країнами ЄС.

Додатково, ця система відкриває нові можливості для реєстрації та сплати ПДВ для країн, що не є членами ЄС, але здійснюють онлайн-операції в ЄС. Естонія та Ірландія також розробили електронні системи звітування та сплати податків, що значно спрощують механізм оподаткування для платників та податкових органів. Ці країни вже впровадили інтегровані інтернет-системи, що полегшують оподаткування [35].

Таким чином, використання електронної системи управління ПДВ та іншими податками може спростити процес, запобігти помилкам, спростити бухгалтерський облік і, головне, допомагати зберігати витрати на податки в межах вашого бюджету. Наприклад, у Франції використання електронних систем управління податками дозволяє розраховувати податкові зобов'язання та планувати витрати, відповідаючи на відповідні запитання та надаючи необхідну інформацію.

Впровадження системи електронного адміністрування податків отримує широку підтримку та активну підтримку від Внутрішньоєвропейської організації податкових адміністрацій, яка вже працює впродовж двадцяти років як міжнародний форум для спілкування між податковими установами з різних країн Європи. Також, в Україні були впроваджені системи електронного управління ПДВ та електронного контролю за реалізацією пального. Було створено та активно використовується електронний кабінет платника та автоматизовану систему митного обслуговування "Єдине вікно" [29].

На сьогоднішній день питання вдосконалення системи електронного адміністрування ПДВ стає особливо актуальним, оскільки через зменшення впливу людського чинника можна знизити рівень "корупційних" практик у цій сфері. Крім того, впровадження такої системи має на меті:

- запобігти використанню незаконних схем повернення ПДВ;
- усунути можливість податкових ухилень;
- збільшити надходження ПДВ до бюджету;
- зменшити необхідність проведення податкових перевірок.

Отже, розглядаючи адміністрування непрямих податків в Україні порівняно з рівнем розвиненості цієї системи у державах-членах ЄС, потрібно вдосконалювати національну систему адміністрування, зосереджуючись на наступних аспектах:

- Створення партнерських відносин та співпраці між платниками митних платежів і податковими органами.
- Підвищення відповідальності за порушення податкового законодавства для платників митних податків і фахівців податкових органів.
- Впровадження системи митного контролю, що передбачає запобіжні заходи та попередження порушень.
- Загострення боротьби з корупцією за допомогою адміністративних заходів[32].
- Спрощення умов оподаткування для платників митних платежів і податкових служб через впровадження електронної системи адміністрування непрямих податків.
- Формування податкової культури серед платників податків.

Отже, для подальшого вдосконалення митної політики необхідно сфокусуватися на модернізації митної інфраструктури та впровадженні нових технологій, таких як система "Електронна митниця". Це дозволить поліпшити координацію митних органів з іншими владними органами, автоматизувати процеси документообігу та реєстрації товарів, а також вдосконалити систему управління ризиками [14].

Модернізація митної політики також має базуватися на конкурентних процедурах та високому професіоналізмі, а також на взаємодії та взаємній довірі між митними органами та платниками податків [31].

Аналізуючи досвід країн Європейського Союзу, можна виділити кілька ключових напрямків у справлянні митних платежів:

- Впровадження ефективної системи управління податковою інформацією про тарифи.
- Надання статусу уповноваженого економічного оператора.

- Розробка спрощених митних процедур та відстрочення сплати митних платежів.

- Модернізація електронної митниці та спрощення процедур митного контролю.

Реалізація цих заходів позитивно позначиться на сумлінності сплати податків та сприятиме ефективнішому управлінню митними платежами.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження теоретичних та практичних аспектів організації контролю митної вартості можемо зробити наступні висновки:

1. Митна вартість товарів є ключовою категорією, що використовується не лише для митного оподаткування, а й для митного контролю та оформлення. Вона відіграє важливу роль у митно-тарифному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, слугує основою для розрахунку митних платежів та ведення митної статистики, а також для розрахунків у випадках застосування санкцій. Митна вартість визначається згідно з Митним кодексом України.

2. Визначення митної вартості товарів є однією з найскладніших процедур у світовій митній практиці через розбіжності інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів. Це стосується методологічних аспектів, а також прав, обов'язків і відповідальності сторін. Питання регулюються нормативними актами Всесвітньої митної організації та СОТ, а методика визначення митної вартості в Україні базується на принципах і положеннях статті VII СОТ та Угоди про її застосування.

3. Під час декларування імпортованих товарів існує ймовірність заниження їх митної вартості, що призводить до недоотримання митних платежів, які становлять значну частину державного бюджету. Надходження від коригування митної вартості є важливим джерелом доходів бюджету.

4. Контроль митної вартості товарів є важливою сферою діяльності митних органів, оскільки вони забезпечують своєчасне надходження належних сум митних платежів до бюджету і захищають економічні інтереси національних виробників. Проте, значна частка рішень митних органів про коригування митної вартості оскаржується у судах та скасовується через недотримання законодавства. Це свідчить про недосконалість митного законодавства та проблеми компетентності працівників митних органів.

5. Європейський досвід вказує на необхідність акцентування уваги на процедурах попереднього інформування про товари, що ввозяться, що дозволяє здійснювати перевірку інформації до моменту ввезення товарів. Хоча методи

визначення митної вартості в Україні близькі до європейських, відсутність спрощених процедур та недосконалість інформаційного забезпечення є суттєвими проблемами.

Основні напрями підвищення ефективності контролю митної вартості включають:

- удосконалення митного законодавства;
- впровадження прозорих механізмів визначення митної вартості;
- чітке регламентування прав і обов'язків митних органів та суб'єктів господарювання;
- створення сприятливих умов для ввезення товарів на територію України;
- покращення спілкування між митними службами та учасниками зовнішньої торгівлі;
- боротьба щодо зменшення ввезення неякісних товарів на територію України.
- впровадження новітніх технологій для автоматизації робочих процесів та покращення митних послуг;
- узгодження технічних стандартів зі стандартами Євросоюзу та встановлення відповідних норм;
- відкриття ринків державних замовлень для більшого конкурентного середовища;
- зменшення податкових бар'єрів для полегшення обміну товарами та послугами.

Таким чином, для реформування митної системи України необхідно створити нову систему контролю митної вартості, враховуючи європейський та світовий досвід, усунувши недоліки та підвищивши ефективність її функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану. Постанова КМУ від 9 березня 2022 р. № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF#Text>
2. Бардаш С.В., Новак О.С. Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. Облік і фінанси. 2020. № 4. С. 38-44.
3. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Адміністративне право України: підручник: Юрінком Інтер, 2005. - 544 с.
4. Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки. 2022. Вип. 5(2). С. 291-298.
5. Білінець М.Ю. Митна безпека в системі економічної безпеки держави та її оцінка. Ефективна економіка. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_28
6. Бугель Ю.В. Фіскальна функція митної політики як важливий складник забезпечення ефективності формування її механізму. Економічна теорія та історія економічної думки. 2021. Вип.53. С. 120-128.
7. Вдовіна Г.В. Митна політика України в умовах глобалізації. Вісник соціально-економічних досліджень. 2019. № 2-3. С. 130-144.
8. Виговська Н., Шиманська К., Костишин Ю. Стратегічні ініціативи щодо розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави. Облік і фінанси. 2021. № 2. С. 25-34.
9. Войтов С.Г. Митна вартість товарів: актуальні питання визначення та контролю. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/6710>
10. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. Молодий вчений. 2019. № 10(2). С. 646-650.
11. Гурджій Т. Правове забезпечення електронної форми декларування під час митного оформлення. Юридичний вісник. 2020. №2. С. 51-56.

12. Державна служба статистики України / Звіт щодо стану розгляду судами справ за участі митниць Держмитслужби URL: <https://customs.gov.ua/rozgliad-sporiv-u-sudovomu-poriadku>
13. Дерманська Л.В. Оптимізація процедур митного контролю щодо забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Інноваційна економіка. 2018. № 1-2. С. 5-10.
14. Дорофєєва Л.М. Конституційні основи модернізації митного законодавства України. Конституційно-правові академічні студії. 2019. № 1. С.57-62.
15. Дорофєєва Л.М. Правове регулювання діяльності митних органів в сучасних умовах. Вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право». 2019. Вип. 55. С. Т.2. 40-44.
16. Дубовик О.Ю. Аналіз митних платежів та зовнішньоторговельної структури України. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 56. С.
17. Дубовик О.Ю. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні. Збірник наукових праць №1-2 (278-279), 2021 С. 30-36.
18. Дьомін Ю. М., Дьоміна С. Ю.; Митне право України: навч. пос.; Центр учбової літератури, 2009. - 232 с.
19. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): навч. посібник ; Ф. Л. Жорін. - К. : КНЕУ, 2001. - 248 с.
20. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 -2023 рр.
21. Звіт про виконання плану роботи Державної митної служби України за 2019 -2023 рр. та покладених на неї завдань
22. Калантай М.В. Митні спори та повноваження щодо коригування митної вартості товару. Правова позиція. 2017. № 1. С. 134–139.

23. Калінський Є.О., Тіхосова Г.А., Клевцов К.М. Шляхи удосконалення порядку митного оформлення та контролю якості вантажів у морських портах України. Товарознавчий вісник. 2021. Вип. 14. С. 205-214

24. Караваєв Т., Калуга Н. Митна справа в умовах COVID-19 / Т. Караваєв, Н. Калуга. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2020. № 5. С. 42-57.

25. Кемінь В. Три ознаки, коли митна вартість імпортованого товару відкоригована незаконно. Pravo.ua. 23.08.2022. URL: <https://pravo.ua/try-oznaky-koly-mytna-vartist-importovanoho-tovaru-vidkoryhovana-nezakonno/>

26. Конституція Пилипа Орлика - "Папки й Конституція законів та вольностей Війська Запорозького". 5 квітня 1710 р URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>

27. Кормич Б.А. Правила СОТ щодо митної вартості: деякі аспекти застосування. Lex portus. 2018. № 3. С. 19-40.

28. Костяна О.В. Митна безпека: її сутність і місце в системі національної безпеки держави. Бізнес Інформ. 2020. № 11. С. 76-82.

29. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. Аспекти публічного управління. 2021. Т. 9, № 1. С. 106-112.

30. Критенко О. О., Тоцька Т. С. Спрощення процедури прийняття рішення про визначення митної вартості товарів. Публічне управління та митне адміністрування. № 4 (31). 2021. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4683>

31. Лемеха Р.І. Автоматизація та інформатизація митних процедур як пріоритетні напрями удосконалення адміністрування митних режимів в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 11. С. 126–133.

32. Лемеха Р.І. Реалізація антикорупційної стратегії в процесі функціонування митних режимів в Україні. Право та державне управління. 2020. № 4.

33. Люба О. Митна вартість товару: проблемні аспекти та шляхи їх вирішення. Вісник економіки. 2022. Вип. 2. С. 171–185.

34. Мережко Н., Караваєв Т., Калуга Н. Митна політика України під час збройної агресії РФ. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2022. № 6. С. 4-16.

35. Микитенко Т.В. Контроль митної вартості після випуску товарів у вільний обіг. Митна безпека. 2018. Вип. 2. С. 123-136.

36. Митний кодекс СРСР від 5 квітня 1964 р.

37. Митний кодекс України від 11.07.2002, № 92-IV

38. Митний кодекс України від 13 березня 2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

39. МИТНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552

40. Мінакова С.М., Запорожець О.Ф. Проблемні аспекти визначення та коригування митної вартості товарів в Україні. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019 р., № 2 (107). С. 57-62.

41. Нестерчук Ю.О., Соколюк С.Ю., Тупчий О.С., Жарун О.В., Соколюк К.Ю. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2022. Вип. 100(2). С. 339-352.

42. Овчарук І. Г. Митна вартість: проблема реалізації основного методу визначення митної вартості товарів / І. Г. Овчарук, В. І. Царенко // Митна безпека. – 2013. – № 2. – С. 88–93.

43. Офіційний сайт Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/>

44. Перелік індикаторів ризику, які можуть використовуватись посадовими особами митних органів для обрання форм та обсягів митного контролю на підставі результатів застосування системи управління ризиками (розроблений відповідно до пункту 1 розділу IV Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для

визначення форм та обсягів митного контролю, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015 № 684 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.08.2015 за № 1021/27466 (зі змінами))

45. План діяльності з внутрішнього аудиту на 2023-2025 рр.; Державна митна служба України

46. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення 31.03.2024)

47. Показники комплексної оцінки URL: <https://customs.gov.ua/pokazniki-kompleksnoyi-otsinki>

48. Порядок здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів / затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2008 р. № 339.

49. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959–XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

50. Про затвердження Форми декларації митної вартості та Правил її заповнення. Наказ № 599 від 24.05.2012 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0984-12#Text>

51. Рада бізнес-ОМБДСМЕНА URL: <https://boi.org.ua/cases/>

52. Рак Ю.Ю. Оскарження рішень митних органів про коригування митної вартості товарів: аналіз судової практики Верховного суду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2018. Вип. 52(2). С. 128-133.

53. Шевчук О.М., Мілейко К.С. Електронне декларування товарів при переміщенні через митний кордон України: проблеми правореалізації. Право і суспільство. 2019. №3 частина 2. С. 117-122.

54. Як бізнесу домогтися виконання судового рішення в Україні; Системний звіт; Лютий 2021 року; <https://boi.org.ua/files/ep/zt/ua150321.pdf>